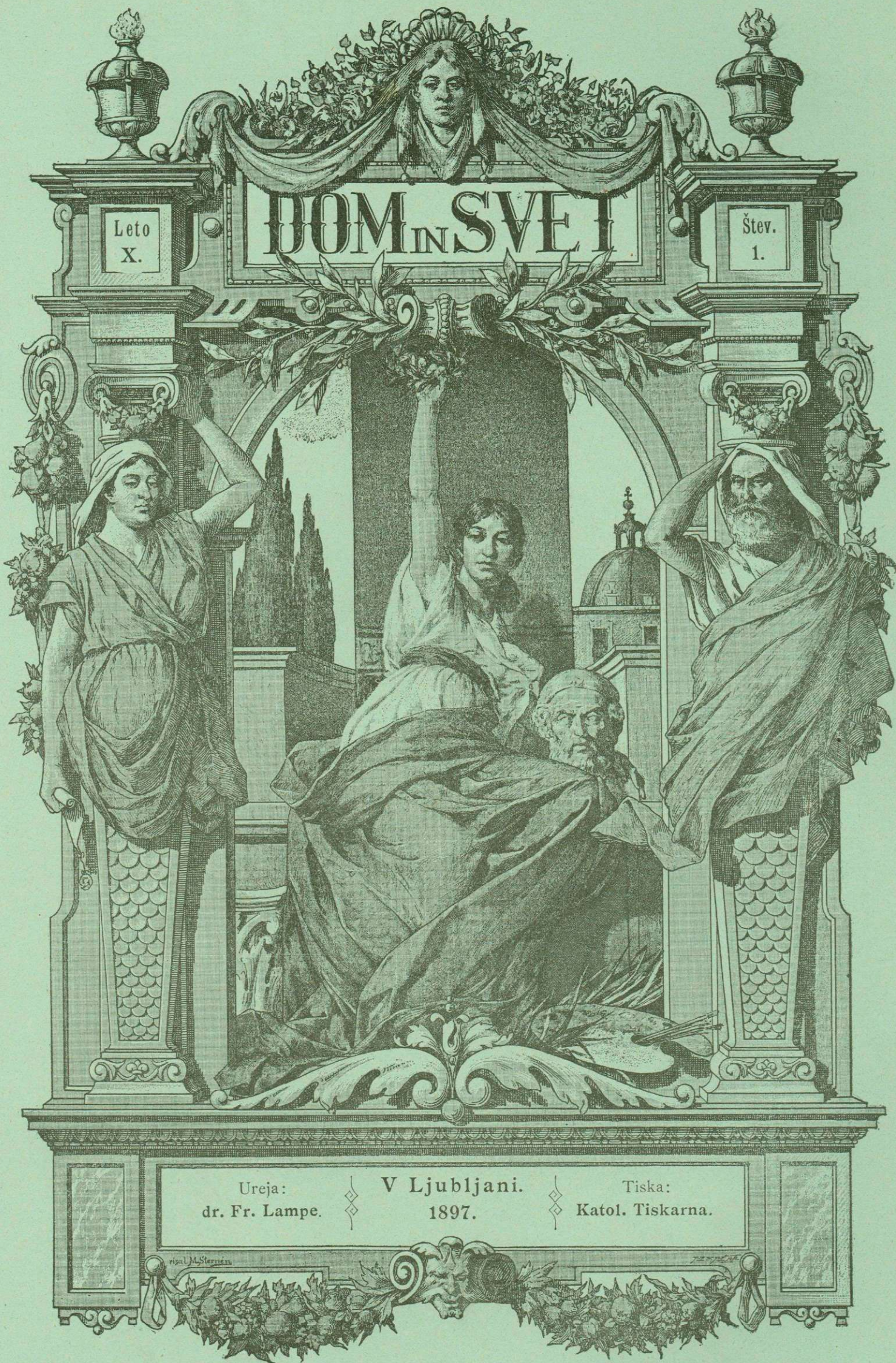

Nikola

Vsebina 1. zvezka.

	Stran
Cvetje s polja modroslovskega. (Spisal dr. Fr. L.)	1
„Več luči!“ (Zložil Mih. Opeka.)	4
Drugačne pesmi. (Zložil Anton Medved)	4
Vrbsko jezero. (Zložil Anton Medved)	5
Stari dolg. (Povest. — Spisal Ivo Trošt.)	5
Kako je učenec oženil mojstra. (Dogodba. — Spisal Vekoslav.)	10
Vzori in boji. (Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.) [Dalje.]	13
Čez leto dnij. (Zložil Srečko.)	16
Mestne slike. I. II. (Piše Ivan Marin.)	16
Ptujski okoličani. (Spisal o. H. Šalamun.)	18
Ali bivajo ljudje na bližnji zvezdi Martu? (Spisal dr. Simon Šubic, profesor na vseučilišču v Gradcu.)	22
Na tuji zemlji. XIV. (Zložil M. O.)	27
Književnost	29
A) Slovenska književnost. Knjige družbe sv. Mohorja za l. 1896.: Zgodbe sv. pisma. — Slovenska pesmarica. — Marija Devica, majnikova kraljica.	
B) Hrvaška književnost. Predavanja o knjiži staroslovenskoj. — Povjest župa i crkava zagrebačkih. — Knjige družbe sv. Jeronima za l. 1896.: Danica. Život Gospodina našega Isusa Krista. — Vračara Klara. — Štitite životinje. — Bog i Hrvatska ili ozbiljne misli za vjeru i domovinu.	
Razne stvari	31
„Kristus“. — Doma in po svetu.	
Na platnicah: Socijalni pomenki. — Vabilo na naročbo.	

Slike.

Izpremenjenje na gori. (Slikal Rafael.) [Priloga.]	
Dete Jezus. (Po sliki Holbeinovi.)	1
Sv. Trije Kralji. (Slikal C. Schönherr.)	9
Zemljevid planeta Marta. (Po Schiaparelliju.)	23
Ribnjak v ljudskem vrtu pri Ptuj. (J. Winkler.)	25

Listnica uredništva. Uredništvo želi vsem blagim sotrudnikom veselo in srečno novo leto, prosi jih obilne podpore, pa tudi potrpljenja, ako jim vselej ne ustrezemo v prvem hipu.

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII. in IX. po 4 gld. 20 kr.

„Dom in Svet“ stane za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrť leta 1 gld. 5 kr. Za dijake na leto 3 gld. 40 kr., za pol leta 1 gld. 70 kr., za četrť leta 85 kr. V ptuje dežele po 1 gld. 20 kr. na leto več. Dobivajo se še vse lanske (1896) številke.

Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje tudi „Katoliška Bukvarna.“

Cvetje s polja modroslovskega.

(Spisal dr. Fr. L.)

Predgovor.

Vsaka dôba ima svoje znake in posebna svojstva. V sedanji dôbi se med olikanimi narodi razni stanovi in deli človeške družbe bojujejo medsebojno. Res so se od nekdanj bojevali stanovi s stanovi, podložniki z vladarji, bogatini z ubožci: a nikdar tako, da bi bila v nevarnosti vsa človeška družba. Dandanes pa je omikano človeštvo, ki bi moralo živeti v najtesnejši zvezi med seboj, razkosano v mnoge nasprotne sovražne dele. Delavski stan sovraži vse stanovne, ki ne živé ob delu svojih rok; stan bogatašev hoče brez števila ljudij spraviti v svojo popolno oblast; mnogi izobraženi veljaki sovražijo smrtno vsakatero vero in zaničujejo njene prijatelje.

Tako silno bojevanje kvari in pokončuje človeško družbo. Zemlja bi nam bila lahko raj, in zemsko življenje jako srečno, ako bi se vsi ljubili bratovsko med seboj. Toda sedaj nam

je zemlja večkrat neprijazna kakor razbojniška jama, in naši najbližji someščani so naši skrajni sovražniki.

Zakaj pa je tako? Ljudje nimajo prave omike, poznati nečejo prave modrosti. Udajajo

se slepim nagonom in zabijo, da smo si vsi ljudje bratje.

Vneti človekoljubje poskušajo z mnogimi načini zboljšati človeško družbo in olajšati njene žalostne razmere. Brez dvoma je najprej potrebno, da se odpravijo izmed ljudij razne zmote, ki jih vodijo po krivih potih, in da se jim ponudi resnično in trdno spoznavanje najimenitnejših stvari. Z drugimi besedami pravimo: Ljudem treba prave modrosti; za pravo modrost pa je treba resničnega modroslovja.

Nobena druga veda ni storila človeštvu s svojimi zmotami toliko zla kakor krivo modroslovje.

Koliko krivih naukov se troši dan na dan po svetu! Krivemu modroslovju se moramo ustavljati z resničnim modroslovjem. Pravo modro-

Dete Jezus. (Po sliki Holbeinovi.)

slovje moramo pokazati ljudem tako, da je umevajo, sprejemajo in ljubijo.

Kakor drugi narodi, tako bolehamo tudi Slovenci. Tarejo nas iste nadloge, kakor druge zemljane. Mnogi domoljubni možje bi svojim rojakom radi pomogli, a večkrat si izbirajo krive poti, in njihovo najboljšo prizadevanje nima uspeha in sadú. Pisatelj teh vrstic si je prizadeval od nekdanj koristiti rojakom z dvema načinoma: 1. S temeljitim modroslovnim in verskim poučevanjem, ki je hotelo utrditi pravo prepričanje v bralcih in poslušalcih; 2. z mirnim in krotkim opominjanjem, naj ne zabimo prve in neobhodno potrebne zapovedi ljubezni do Stvarnika in bližnjika. Zlasti pa ga marsikaj priganja sedaj, naj vnema rojake za modrost in ljubezen. Morda jim more s tem kaj koristiti.

V tem malem delu podajemo najimenitnejše nauke vsega modroslovja. Zato smo dali spisu naslov „Cvetje“. Ta beseda ne pomenja, da je naše pisanje in poučevanje lepo in prijetno kakor cvetje, marveč, da smo na polju modroslovskega nabrali in v celoten šopek povili to, kar se nam je za sedanjo potrebo zdelo najpotrebnejše, najboljšo in najlepšo. Namenili pa nismo tega spisa samo učenim, marveč v obče vsem Slovencem, ki radi mislijo in resnico ljubijo. Rabili smo besedo in pisavo prav domačo in laliko, vrh tega pa tudi lično, prijetno in vneto, kakoršno nam je narekovalo srce. Modroslovcu ni nič prijetnejšega kakor razkladati resnične nauke mnogim poslušalcem in za resnico vnemati vrstnike. Saj vé, da človeški rod nima tukaj na zemlji višje stvari, kakor je resnica, in da človeka najbolj povzdiguje prava modrost.

I. Uvod.

1. Od kod izvira modroslovje.

Zdravi človek ima oči, da vidi, ušesa, da sliši in druga čutila, da ž njimi čuti razne stvari, ki so okrog njega. To nam je dano po naravi in tako čutimo: drugače nikakor ne moremo.

Kakor pa imamo vsi to moč, da čutimo s čutili, tako imamo tudi um in pamet, da mislimo. Vsak odrastli in zdravi človek ima um in pamet, zato tudi vsak misli in drugače ne more ravnati. Otrok začne že zgodaj misliti; čim starejši smo, tem popolneje mislimo. Da bi človek ničesar ne mislil, tega ne more doseči. Tudi je človeku dano to, kako naj misli. Ne more namreč misliti drugače, kakor po trdnem in določenem načinu. Da je n. pr. cel hleb manjši kakor njegova polovica, tega si ne moremo misliti. Jednako je v drugih ozirih.

Dobro vemo, kako čutimo in mislimo. Kadar prav rabimo obojno moč, tedaj spoznavamo. Tudi to je znano vsakomur, kaj je spoznavanje in kdaj spoznavamo. Kdor tega ne vé, temu ne moremo dopovedati. Če najde potnik na cesti denarnico, odpre jo in pogleda, kaj je v njej. Tedaj spozna, koliko je v njej denarja, ali pa, čegava je, ako je v njej zapisano lastnikovo ime.

V sebi imamo zmožnost za spoznavanje, pa tudi nagib ali željo, da bi spoznavali razne stvari. Že v detetu se kaže ta želja, in dokler živimo, goni in vodi nas neprestano. Zato si nabereмо polagoma veliko znanja, ako si prizadevamo in dobro ohranimo v pameti, kar smo spoznali na novo. Nekateri ljudje si pridobé popolno znanost — recimo — vseh rastlin, drugi vseh živalij, tretji vseh potrebnih zdravilnih pomočkov in lekov, zopet drugi si pridobé znanost mnogih postav ali zakonov. Takim znanostim pravimo tudi vede. Znanostij ali ved je prav veliko; učimo se jih v šoli, kolikor pač moremo ali potrebujemo. Ta se uči jezikoznanstva, oni zemljepisa, drugi zgodovine, tretji zvezdoslovja, četrti računstva.

Vsaka veda mora biti taka, da nas uči resnice. Kdor bi učil v zvezdoslovju, da se suče solnce okrog naše zemlje, ta bi učil napačno ali krivo; kdor pa uči, da se zemlja suče okrog solнца, ta uči resnico. Četudi se namreč zdi, da je zemlja trdna ali v miru, in da se solnce vrti okrog nas, vendar se v istini ali sama ob sebi vrti le zemlja. Spoznanje mora biti resnično, misliti moramo resnično; kdor pa misli, da je slišal ali dobil resnico, stvar sama se pa ne vjema z njegovim spoznavanjem, tisti se moti.

Po resnici hrepenimo, zmote se bojimo. Pa ne samo tako hrepenimo po resnici, da bi zvedeli ali spoznali veliko stvari, ampak tudi na ta način, da bi zvedeli, zakaj je to, zakaj ono, odkod je in čemu? Tako že otrok vpraša mater, ki mu je prinesla vojaka za igračo: „Kje ste ga dobili? Kako je narejen? Čemu ima vojak orožje?“ Prav to hrepenenje žene človeka, da spoznava ne samo to, kar vidi, ampak sega še dalje, sili naprej in naprej, dokler se sploh dá spoznati. Znano je, da vprašujemo: „Od kod je neki naša zemlja? Od kod je ves svet? Čemu je tak? Kdaj se je začel naš svet?“ Tako daleč nas goni naše hrepenenje. Dejali bi, da hočemo vse vedeti. In prav je tako in častno je za nas.

Posebno imenitno je, da pozvedujemo, od kod so neki vse te mnoge in čudovite stvari, katere vidimo, kaj so prav za prav: ali so neka prikazen kakor v sanjah, ali pa so same iz sebe in večne, kaj bo ž njimi naposled. Že v najstarejših časih so se ljudje tako popraševali

in so takim vprašanjem odgovarjali; pa tudi dandanašnji ravna jo istotako, ker ono hrepenenje se ne dá nikoli ustaviti.

Take može, ki so veliko vedeli o teh imenitnih stvaréh, imenovali so od nekda j modre, pri Grkih tudi modroljube; dandanes pa jih imenujemo m o d r o s l o v c e ali s tujo besedo filozofe. Vso vedo pa o tistih vprašanjih, kaj, odkod in čemu so vse stvari, imenujemo m o d r o s l o v j e. In prav iz te vede povzemamo v tem spisu poglavitne nauke.

Iz tega se vidi, da je modroslovje najvišja veda. Nobena druga veda (razven bogoslovja) ne vodi naše pameti tako daleč in ji ne razkrije toliko skrivnostij in ne ponudi toliko potrebnega znanja kakor modroslovje. Ta veda stavi najtrdnjšo podlago za druge vede: vse pojasnjuje, vse podpira, z vsemi se druži v prijateljski zvezi kakor mati s svojimi hčerami.

Od nekda j so častili modroslovje za najimenitnejšo in prvo vedo. Ob vseh časih je bila med drugimi najveljavnejša. Mogočneži, govorniki, učenjaki, pesniki in drugi umetniki — vsi so se ozirali na modroslovje in se po njem ravnali. Pravo in resnično modroslovje je koristilo veliko na vse strani. Krivo modroslovje je pa pokvarilo ne samo nekatere vede, ampak tudi umetnost in življenje. Kako potrebno je torej za nas, da spoznamo vsaj glavne nauke modroslovske! Vsakdo ne more natančno preiskovati brezštevilnih resnic, do katerih nas vodi naš um; a poglavitne resnice modroslovske spoznavamo brez posebne težave. Treba jih je pa dobro in večkrat premisliti, da se jih privadimo in da nas čimdalje bolj prešinejo.

Namen modroslovnega nauka je namreč prava m o d r o s t. Zares: tisto modroslovje je pravo, ki nas dela modre. Modri pa smo, ako spoznavamo in cenimo vse stvari po resnici, ako jih sami rabimo toliko, kolikor so vredne, in se zmerom tako vêdemo, da pridemo do srečnega konca. Tudi ta spis hoče utrjevati modrost in bralce zanjo vnemati.

Modroslovje torej izvira iz našega uma in je najvišja veda. Naša pamet si pridobiva modroslovje tem bolj, čim bolj napreduje. Kadar hrepenimo, da bi spoznali najvišje in najvažnejše predmete, kadar želimo zvedeti zadnje vzroke v vesoljstvu, njegove glavne sile, njegove najvišje zakone, tedaj hrepenimo po modroslovju. Tako izvira modroslovje iz naše narave — njena najlepša cvetka; v prid našemu napredku pa rodi pravo modroslovje najboljšé sadove.

2. Kako delimo modroslovje.

Neki kralj vlada v velikem kraljestvu. Posebnost je pri njem ta, da nima vojske in tudi

ne uradnikov, ampak njegove štiri hčere, ki so mogočne in modre kakor oče, stojé mu na strani in storé vsa njegova povelja. Jedna se imenuje resnica, druga dobrota, tretja pravica, četrta lepota.

Vsakdo vidi, da smo rabili samo priliko. Kaj so te štiri hčere? Te so štiri v o d n i c e naše pameti, katere jo uravnajo po pravi poti do njenega namena; modroslovci pravijo, da so štiri i d e j e. Kmalu jih spoznamo.

Najprej se ozrimo na tisto vodilo v naši pameti, ki nam pravi n. pr.: „To je res, to pa ni res; tvoja beseda je resnična, sosedova pa ni resnična.“ Ločimo namreč trdno in jasno resnico od neresnice. Potemtakem je v pameti táko vodilo, ki nas vedno vodi, opominja in uči, držati se resničnega in ogibati se neresničnega. To vodilo je najimenitnejše; brez njega bi nam pamet nič ne koristila; pamet bi ne bila pamet brez resničnosti. Zato pa stavimo r e s n i c o na prvo mesto.

Modroslovec išče resnice in sicer najvišje, najtrdnjše, najbogatejše. Resnica mu je prva stvar. Zato bomo v tem spisu postavili za prvi d e l tisto, ki nam kaže r e s n i c o v p a m e t i in r e s n i c o v v e s o l j s t v u.

Toda človeka ne vodi samo resnica, ampak tudi druga vodila. Vsem je znano, da pravimo o kakem dejanju, ali svojem ali drugem: „To dejanje je dobro“, ali pa: „To dejanje je slabo“. Vest nas opominja, naj delamo samo dobro in se varujemo hudega. Tu je zopet vodilo, vodilo za delovanje ali ravnanje. Dobrota hoče določevati in uravnavati vsako naše dejanje; vsak hip nam kaže pot, po kateri naj hodimo, pa obeta nam tudi srečen uspeh in konec, ako smo ji pokorni. Modroslovje preiskuje in uči, kaj je dobro, kaj ni; kakšen namen je določen človeku, kako naj se izpopolnjuje in osrečuje. — Vsekako je ta del jako imeniten v modroslovju.

Nadalje spoznavamo posebno vodnico v svoji pameti, ki nam pravi, kakšno bodi medsebojno življenje ljudij. Zakaj sam ne more živeti človek, treba mu je družbe. Ker nas je veliko ljudij na svetu, ne smemo početi, kar bi hoteli; ne smemo jemati, kar bi se nam ljubilo, ampak slušati moramo glas p r a v i c e. Pravico si ljudje sicer sami postavijo med seboj, toda ne smejo delati drugače, kakor jih uči in sili ona vodnica. Vse se mora ravnati po pravici. Neka veda se imenuje pravoslovje; tista uči, kaj je pravično, kaj krivično, katere postave vežejo človeka v raznih družbah. Modroslovje pa kaže, zakaj je to in ono pravično, katera je najvišja pravica, od kod izvira, in kdo jo je določil in naznanil. — Tudi ta del modroslovja je jako imeniten, posebno dandanašnji je važen, ker

nečejo nekateri pripoznati nobene pravice in tako razdirajo človeško družbo.

Naposled poznamo in slušamo še jedno vodnico. Kaže nam, kaj je lepo. Ni je stvari, katero vidimo in slišimo, pa bi je ona vodnica ne sodila po njeni lepoti. Nekatero stvari so jako lepe, nekatere manj, nekatere celó grde. Pa tudi človek sam zna posnemati in kazati, kar je lepega. V sebi ima poseben nagib, ki ga priganja, naj posnema in iz sebe nareja lepe reči, da so njemu in drugim všeč. Ta njegova zmožnost, s katero posnema in kaže lepe stvari, zraste in se povzdigne semtertje tako visoko, da stvarja in nareja čudovito lepe stvari. V obče pa se trudi vsak človek, da nareja vsa svoja dela lepa. Ker nas vodi taka vodnica, zato preiskuje modroslovje, kaj je lepo, kako in zakaj nam je lepota všeč, po katerem načinu se dela lepo, kateri človek zna ustvarjati lepe predmete. Taka vprašanja obdeluje modroslovje v četrtem delu, v nauku o naravni in umetni lepoti.

A ne smemo misliti, da vladajo te vodnice vsaka zase in posebej; ne, marveč vedno skupaj in v najboljšem soglasju. Nikdar ne izgubi nobena oblasti, nikdar se ne premené njeni zakoni. Modroslovje razkazuje, zakaj in kdaj se vjemajo, kako sloni na njih popolnost raznih stvari.

Po tej -le poti nam modroslovje kaže in ocenjuje tudi popolnost vseh stvari. Ko se učimo prav ceniti stvari, učimo se tudi sami popolnosti. Modroslovje nam kaže torej pot do naše zemske popolnosti in s tem nam razodeva tudi človekov namen.

Res je torej modroslovje najvišja, pa tudi najkoristnejša veda. Pravo modroslovje nas vodi do popolnosti v mišljenju in delovanju, dela nas modre, previdne, trdne in tako stavi najboljšo podlago za krepost. Popolnost pa je ob enem najvišja sreča; torej vodi modroslovje tudi do sreče.

To so močni in tehtni razlogi, ki nas vabijo, naj se poprimemo modroslovja z vso gorečnostjo.

(Dalje.)

„Več luči!“

„Več luči!“ bolestno je vzkliknil
Proslâvljani pevec-prvak,
Dojênenec in ljúbljenec sreče¹⁾:
Ko solnce življenja blesteče
Zagrinjal mu smrtni je mrak.

„Več luči!“ takó se razlega
Po zêmlji dandanes povsod:
Ko têma poglêd mu zastira,
Ko v robstva verigah umira
Prej srečni, človeški naš rod.

„Več luči!“ . . . A pevec pozabil,
Pozabil ž njim zêmlje je krog,
Da v smrtno temò posijati,
Da smrtno temò nam razgnati
Luč ena premóre le — Bog!

¹⁾ Goethe.

Mih. Opeka.

Drugačne pesmi.

Kaj hoče meni vedna žalost,
Kaj hoče rodu tožba moja?
Pristuje li srcá upalost
Vojniku v gosti gneči boja?

Ubrati hočem druge strune,
Drugačne pesmi hočem peti,
Da vsakega moj glas presune,
Ljubezen v srcu mu zaneti:

Ljubezen drage domovine,
Podobne materi, ki plaka,
Nesložne gleda svoje sine,
Od njih le dôbe lepše čaka.

Slovesno-resno naj zaslove
Ta pesem materi na slavo,
Budí na delo vse stanove,
Oznanja bratom mir in spravo.

Anton Medved.

Vrbsko jezero.

(8. mal. srpana 1896.)

Jezero Vrbsko, ali resnično
V zemlji domači dno ti leži?
V tvoje okó, nebesom le slično,
Večno bi moje strmele oči.

Sinji valovi, daljnji, globoki, .
Bujno obrasli, odičeni breg,
Danes še čutim z vesloma v roki
Rahlo zibljoči ladije beg.

Gledam nebó, ki v dnù se ti smeje
Kakor iz čistih, stoterih zrkal.
Vedno krasneje, vedno mileje
V vodi se zrcajo dvorci z obal.

Gledam bogato opremljene čolne,
Praporce, stkane iz živih boj,
Pesmi poslušam navdušenja polne,
Družeb veselih zanima me roj.

Vendar, o jezero, kras Korotana,
Biser prirodne lepote — — znaj,
Da krvaví mi, da peče me rana,
Kadar se nate spominjam zdaj.

V duhu gledam minule čase,
Bajnoslavne za dedov nam rod,
V duhu poslušam slovenske glase,
Ki zatrti molčé ti ondod.

Tožna pozdravlja te pesem moja
Iz slovenskih pokrajin srcá,
Jezero našega vročega znoja,
Jezero naših prelitih solzá!

Anton Medved.

Stari dolg.

(Povest. — Spisal Ivo Trošt.)

I.

Oče Prašnik je ženil sina.

Ker je bil natančen v življenju, hotel je tudi ob koncu gospodarstva urediti pisma, listine, pobotnice, razne tožbe in razsodbe, katere je že dolgo let razjedal prah na polici. Ko sta se s sinom vračala iz župnišča na Studencu, kjer je bilo že preskrbljeno za prvi oklic, stopil je Prašnik še v šolo in naprosil učitelja Rjavca, da bi mu izvolil tiste dni pregledati ormenele nemške spise, katerih on, preprosti poljedelec, ne umeje.

„Kar je važnega, izročim sinu, drugo vržem na ogenj.“

„Dobro, oče Prašnik! O prvi priliki pridem!“ Učitelj ga je še spremil do vrat, segel mu v roko, pogladil si dolgo ruso brado, in Prašnik je zadovoljno odšel za sinom.

Popoldne — tisto nedeljo po kresu — so sedeli pri Prašniku za mizo: dosedanji gospodar, Rjavec in bivši njegov sošolec Viktor Predal iz Nove vasi, pol ure od Studenca. Učitelj ga je povabil, naj mu pride pomagat, da bi prej končala brskanje po prašnih aktih.

Prašnik je bil prijazen in gostoljuben mož, zato sta mu rada ustregla.

Pregledovalca sta bila uglobljena v spise, a tudi gospodar je švigal z očmi od jednega do

drugega, kje bi zasledil kako imenitno pismo. Brenčanje muh po oknih, klopéh in policah, po čelu in nosovih, na rokah in po ščegeta-jočem papirju je motilo tišino v soparni sobi.

Zunaj na orehu je pel škržat, pod oreh je vabila prijazna senca; v sobi pa je bilo samo delo in mušja nadlega.

„Slovenske sem že sam odbral, ali nemških — vrag jih zamenjaj — nisem mogel.“ Prašniku je že presedal molk.

„Zares, tukaj je nemška zgodovina vaše hiše malone za celo stoletje — v tožbah, pravdah, obravnavah in poravnavah: slovenske so le tirjatve.“

„Samo denar je od Slovenca dober“, pristavil je Prašnik, potem so zopet vsi molčali. Tega Prašnik ni mogel več vstrpeti. Vstal je in odšel iz sobe.

Visoka postava, nekoliko osiveli lasje, drzno napeti nos in še sedaj kot oglje črne obrvi kažejo, da je bil Prašnik v svoji boljši dōbi lep mož. Marsikdo se je čudil, da se človek, katerega so šteli in še štejejo med prve veljake na Studencu, ni še drugič ženil.

Popravil je mlin ob potoku, prezidal žago, delal neumorno noč in dan ter pomnožil posedovano imovino. Letos pravi, da se je nave-

ličal gospodarskega bremena, in oni dan je pri sodišču vse izročil jedinemu Ivanu.

„Preklicano je to dolgočasno“, dregnil je Rjavec prijatelja in željno pogledal skozi okno.

„Kaj neki ima v teh papirjih? Zaklade ka-li?“

„Pssst! Tiho! Sicer te ne povabi na svatbo; morda te je že slišal.“

„Svatbe na deželi so si itak vse podobne.“

„Hm, hm! Bomo videli, kakšna bo tvoja. Dekle kakor vila, in dote, da se ti bodo žepi trgali — hm, hm — saj bi bil že čas. Star fant, kakor ti — —.“

„Tiho! Sedaj gre. Le pridno!“

V sobo je stopil visok, vitek mladenič živahnih očij in temnih lās, domači sin, sedaj ženin Ivan.

„Š-š“, podil je muhe z vejo po sobi. Rjavec mu je pomagal:

„Ta vrag je siten; tu nam seda na nos, na spise, podpise in križe ter se vtika v naše delo. A to delo tudi ni lahko: samo nemški, nemški. Naj jih bere sam Bismark!“

„Ivan“, reče Predal, „midva bi bila vesela, ko bi vsaj polovico teh-le papirjev odnesel veter tje-le pod oreh.“

„Pa odložita, gospoda! Naj ostane za drugičkrat; saj ni sile.“

„A, kaj bi to odlašala! To-le pregledam jaz, drugo gospod učitelj; ni res, Francè? Le urno!“ Rekši potegne kôpo spisov pred-se; hitel je naprej. Toda Francè ga ni več slišal. Uglobil se je bil v proučevanje neke zarjavele listine, gladil desno in levo polovico brade ter ubiral obraz v prijetno resne gube. Spis je imel na čelu utisnjen kolek in pod njim napis: Revers. Danes je prebral sicer že več reversov, a ta ga je najbolj zanimal.

„Ali si zadovoljen?“ dregnil ga je Predal v ramo s kupom vabil.

„Čakaj no, ne draži me! Moram prebrati to-le“, tako se je otresal in zakašljaj, kakor da miri otroke v šolskem prahu.

Vrata se odpró, in oče Prašnik se imenitno prismeje z bokalom vina in hlebom kruha v sobo, Ivanu pa je velel iti po kračo.

„Potrpita, gospoda, potrpita! Papirji so prašni; gospoda učitelja že nadleguje kašelj. Izperita si grlo, potem bo ložje!“

Predal je željno pogledal vino, Prašnik pa njega, rekoč: „Ali ste našli kaj važnega?“

„Nekaj kupnih pisem, sicer pa —.“

„Tukaj-le, oče, prosim, pogledajte ta-le revers, kateri vam je dala neka Minka Mešičkova zato, da —.“ Starec mu je položil roko na usta.

„Revers, revers! Tega sem iskal. Oh!“ je vzdahnil Prašnik in hlastnil po listini z obema rokama ter jo trepetaje obračal na vse strani.

„Ali — ste — prebrali?“

„Ne prav do konca; le to vem, da nima ona za otroka nič —.“ Zopet ni mogel končati, zakaj mož je nalašč hitel:

„No, no, no . . . no, no, veste — sedaj — sedaj je vse — —.“

„Zastarelo“, pomore mu Rjavec, ki si ni mogel tolmačiti starčeve zadrege.

„Minulo je vse — minulo“, popravljal je mož in tlačil v žep spis in izkušal skrivati nemir v prsih.

Ivan je potem prinesel kuhano kračo ter postavil pred očeta, da jo razreže. Prijetno je zadišala svinjina po sobi, in to je privabilo na stotine muh, da so, sicer nepovabljene, vendar prve hotele okušati kračo. Gospodar je zagodrnjal na nadležno svojat, mahnil nekoliko okrog sebe in vzel nož, potegnil po njem dvakrat trikrat z vilicami, nastavljal ga na kračo, potegnil in — vsled vznemirjenja ali kdo vé, česa — hipoma je bila krača, nož in krožnik pod mizo.

„Ná! — Oh! Škoda! — Te muhe! — Te muhe! Človeku zmešajo glavo. Nič ne vem, kaj delam.“

Ropot je predramil Predala, da je dvignil glavo in pogledal družbo. O vsem, kar se je tu vršilo, ni vedel nič; le pod Prašnikovima nogama ležeče stvari so mu kazale, da se je tu zgodila — nerodnost.

Ivan je hotel to neugodnost zakriti in rekel:

„Pokusimo, gospoda, prosim! Tako-le kapljico bomo pili na moji svatbi. Živela!“ Potem je hitro pobral kračo, nož in kosce krožnika ter prinesel očetu — da bo bolj varno — lesen krožnik.

Prašnik je šel iz sobe.

Sin se je sam lotil svinjine in govoril:

„Oprostite, gospod Predal, da vas nisem še doslej vabil na svatbo; upam, da pridete vsaj zvečer pogledat našo novo gospodinjo.“

Varno je pokladal košček za koščkom na krožnik in čakal odgovora.

„Na zdravje! Bog jo živi!“ klical je in trkal Rjavec, pa ga potegnil do dna.

„Hvala — hvala lepa! Pridem, če bom le utegnil; saj sem slišal, da je vaša nevesta jako lepa. V njeni domovini so baje sploh lepe ženske.“

„Istina, istina!“ pristavil je učitelj. — „Že to je dokaz, ker jo je Ivan tako dolgo iskal in pa tako daleč našel.“

„Nikakor ne, gospod; vojaške vaje so bile tega krive.“

„Kaj vaje? Vi ste bili fant za to — fant od fare!“

„Vi ste vedno veseli in kratkočasni, gospod učitelj.“

„E, nisem ne. Rad bi bil, seveda, pa leta pridejo in ž njimi družina, skrbi, otroci —

tudi vi še poskusite to, Ivan, verjemite. Drugače je bilo ondaj, ko sem tudi jaz nosil puško in vojaške hlače in pa srebrne križavce v menjalnico; — e, dobro smo se imeli, dobro, dokler jih je Marijanica kaj dobivala v materini nogavici — —. Komis je pust brez pijače. Morda ni res?“

Ženin se je namuznil in ponujal narezane krače.

Za nekaj časa se je vrnil Prašnik in se boječe oziral po družbi, osobito boječe in nezapno v Rjavca, ki je bil ob spominih na vojaške dneve, v veseli družbi in ob rujnem vincu — v svojem „elementu“.

Šalili so se in smejali, samo gospodar je resno gledal v razbrane papirje in jih spravljaj na kup; dobršna polovica jih je še ostala nepregledanih. Potem je stopil z zvezkom spisov prav blizu Rjavca in mu pošepnil: „Samo za trenutek, prosim — lepo vas prosim, pridite za menoj“; Predalu je pa rekel: „Pustite to za primernejši čas.“ Po teh besedah je šel v kuhinjo, Rjavec kmalu za njim.

Čakal ga je v najtemnejšem kotu, kamor so navadno spravljali burklje, loparje in stare kotle. Učitelju je bilo skoro tesno v srcu.

„Ali vam morem zaupati, da boste molčali o vsem, kar je v reversu, gospod učitelj?“ Prašnik je govoril to s tresočim glasom, s pogledom uprtim v Rjavca, držeč njegovo roko v svoji desnici.

„To še vprašate? Veseli me, da mi zaupate. Jaz bom mož-beseda.“

„Torej o vsem?“

„Da, o vsem!“

„Vedno?“

„Dokler želite.“

„Hvala, gospod! Tukaj sva sama. Oh, boli in peče me ta stvar kakor živa rana. Vem, da sem mnogo zagrešil, a za to imam pokoro. Glejte, ta revers me je skrbel, priča o moji slabosti. Bal sem se, da pride v roke sinu in komu drugemu. Pa tega ne bi rad. Zakaj bi trpel še več, kakor trpim! Tukaj-le naj zgori! Ná!“ — Prašnik je stlačil papir pod kotel, kjer se je glasno žvrkljaje kuhala piča prašičem. Na kupu žerjave je bil papir kmalu sam pepel.

„Hvala Bogu! Sedaj bom počival nekoliko mirneje“, rekel je in se zopet obrnil k učitelju. „Saj veste, kaj so mladostne norosti. Mene so leta potlačila; šest jih je že nad petdeset; trideset, kar sem se ženil; šestindvajset, kar sem vdovec, in še mi prihajajo na pot stari grehi — stari dolgovi. Pa sedaj je vse minulo. Štiriindvajset let je že nisem videl in tudi slišal nisem o njej. Bil sem mlad vdovec, nerazsoden vdovec. To vam povem drugoč — — ko bova prav sama.“

Prašnik se je obrnil v stran; Rjavcu se je smilil stari mož.

„Zanesite se name, oče!“

„Samo, da ni slišal Predal —.“

„Tudi ko bi: Predal je mož, ki zna molčati, verjemite!“

„Spoštujem ga, ker je pameten in previden, zanesem se pa le na vas. Torej tiho, kakor grob —.“ Rjavcu je bilo uganka, kar je Prašnik trdil o starih dolgovih.

Ko sta se vrnila v sobo, bila je krača manjša, bokal prazen, in hleb je imel veliko škrobo, kakor luna o nepopolnem mraku; a tudi ostali kup listin je bil pregledan.

Bokal za bokalom je hodil potem na mizo. Rjavec je pripovedoval dogodbe iz vojaških let. Predal je „piknil“ katero lovsko; Ivan je pa hvalil modrost in previdnost svojega očeta, ki se je najmanj udeleževal vesele družbe. Šele ko se je zmračilo, prisedel je za nekoliko časa.

„Oče! Še to vam moram povedati“, pravi sin, „da Jerica ne pride sama v našo hišo, marveč želi, da pride ž njo za nekaj dni tudi njena prijateljica Minica.“

„Tem bolje, bo vsaj več delavnih rok“, pritr dil je oče in hitel polniti kupice.

Solnce je že zašlo, in čisto nebo nad zatonom je obetalo lepo jutro. V bregu za mlinom so se oglašali čirički, kos se je oglašal iz gosčave, v globokem jarku se je stoprav začel žalbi koncert. Tedaj so stopali po polju nad njivami trije moški in glasno govorili o vsakdanjih rečeh. Prašnik je spremil svoja gosta nekoliko od hiše in je slednjič segel Predalu v roke dvakrat, Rjavcu pa je stisnil desnico vsaj petkrat.

Predal je bil že nekaj korakov naprej, a Rjavca je mož potegnil v stran in mu rekel: „Po čudni poti sem dobil oni revers —, pa sedaj je vsejedno, bolje, da ga ni. Tako čudno je bilo, da niti denarja nisem oddal — čudno, čudno — —. Sedaj je vse sinovo, vendar ne bi rad, ko bi sin — — ko bi ljudje vedeli — — — Vi ste mož! Lahko noč in lepa hvala!“

Rjavec je takoj mislil na zvijačo ali goljufijo, in čim bolj se je bližal domu, tem bolj se je manjšala Prašnikova poštenost v njegovih mislih.

II.

Prašnikov Ivan še ni bil star dve leti, ko mu je umrla mati. Deček je brezskrbno brcal v naročju stare mamice, oče pa je šel na vrt, vrgel se v travo in zakril obraz z dlanema. Mislil je in mislil o njej, samo o njej, s katero je bil srečen in bi bil srečen — v samo večnost brez ločitve. Prišla je smrt in razdrila njegovo srečo. Zvonovi so

peli v slovó njegovi ljubljene ženki; njemu so bili ti glasovi oster meč v boleče srce. Zemlja se je zagrnila nad njo, ki mu je bila nad vse.

Sklenil je ostati vdovec vse žive dni. A česa ne sklene mlad, nepreviden človek!

„Moj sin!“ rekla mu je neki dan mati, „jaz sem onemogla; glej, ta-le dečko je pa že tako močan, da bi me kmalu zvrnil, ko meče vse štiri od sebe. Moral si boš poiskati boljše varihinje. Pri delu in pri jelu jednega manjka. Ozri se nekoliko po svetu! Za Boga, saj nimaš še Matuzalemovih let.“

„Ne morem je zabiti, mati, verjemite, kakor bi ne mogel vas, ko bi vas Bog vzel.“

„Ali misliš, da ne umrjem? Ha, ha! tudi ti boš! Vsakdo nosi smrt na rami, a stara rama teže kakor mlada. — Kam boš s tem-le otročičem, ko mene ponesó iz hiše?“

Sin je molčal in šel po opravilih. Čim več je bilo dela, tem rajši se je trudil, da bi nadomestil jednega delavca. Ali kamor je prišel: v mlin, na žago, v hlev, na skedenj, na polje, — povsod sam, le sam.

Minulo je jedno leto po smrti rajne Prašnice. Vdovec je na tihem priznaval, da povsod v hiši pogreša gospodinje.

Snubili so mu že to in ono, lepo, bogato, pridno, mlado in priletno, a on — kakor da je bil slep in gluha.

O Prašniku, mladem vdovcu, so govorile ženske vsaj v sedmih vaséh. V bližnjem trgu je bil vsakoletni sejem sv. Luke. Od blizu in daleč se je zbralo ljudstvo, da nakupi potrebščin za zimo, in pa tudi, da pokusi novi vinski pridelek. Bistven del sejma je tukaj tudi ples, katerega si razposajena mladina jako želi.

Prašnik je imel na sejmu telico. Ker je kupčijo dobro dognal, stopil je pred odhodom v bližnjo gostilno tolažit želodec. Med mnogimi znanci in neznanci je komaj dobil nekoliko prostora, zakaj pivnica je bila natlačena. Peli so, pili in jedli. Pri pijači se ob takih dnevih ne gleda na mero, pri vedenju pa v gostilni ne na dostojnost. Prašnik je takoj pregledal nevarljivo družbo in se že hotel vrniti, kar mu oči obstanejo v daljnem kotu na znani ženski. Pristopi bliže:

„O, Meta Mešičkova! Pa vi ste tudi tukaj?“

„I, Bog nas varuj! Kaj jaz ne smem kdaj med ljudi, ali nisem vedno v gozdu kot volk?“

„No, no! — Kaj pa ta-le? Ali ni vaša hčerka?“

„Naša Minka! Saj bi jo morali poznati; če se dobro spominjam, smo še nekaj v sorodu. No, pa sedite vendar k nama in pijte: kaj bi se naju ogibali!“

Prašniku so bile besede o sorodstvu prav malo všeč, veliko bolje pa Minka. „Pa bodi! Na tvoje zdravje Minka! Ná, pa še ti pij!“

Mati ji pokima in dekle prime kupico, sramežljivo povese oči in zmoči rdeče ustnice v vinu. Med tem so prinesli vina tudi Prašniku.

Minka je bila Prašniku takoj všeč. Rmeni lasje, modre oči, obraz kot kri in mleko, to razgreje mlado srce. Lice in roke je imela bele, gosposke, zakaj ženski sta se bavili skoro le s šivanjem. Mati je bila vdova po rajnem logarju Egonu in živela s hčerko na malem posestvu o skromni mirovini na Jelovem Vrh.

„Lepo hčerko imate, Meta, pri moji veri, res lepo — — snubokov ne bo manjkalo pri vas“, šalil se je Prašnik, poleg tega pa tudi resno mislil tako.

Minka je zardela kakor makov cvet.

„Pa se še ne mudi, Andrej. Škoda — škoda, da si vaš oče in moj mož nista bila dobra, čeprav v sorodu — — Lahko bi mi svetovali — — Pa saj si vdovec. Minka, čuj!“ —

„Stari pravijo: bolj ko je svoj, bolj se ga boj; Minka, midva pa pijva, če je to res ali ne. Bog te živi!“

Deklica se je nekoliko privadila priljudnega „sorodnika“, nekoliko je pa tudi že delovalo zaužito vino — saj je Prašnik neprenehoma silil — in prav krepko je trčila. To je Andreju tako ugajalo, da je — nekoliko že razburjen — poklical kmalu še jeden polič in ponudil tudi Meti pijače.

„Morda pojedete še plesat, Andrej?“

„Ne spodobi se; komaj je leto minulo po ženini smrti.“

„Če se pa kmalu sedaj kje oženite, na svatbi bo vendar treba plesati.“

„To je drugače.“

Hčerka je pogledovala mater po strani; njeno govorjenje se ji je zdelo pusto. „Mama, bo treba domov; daleč imava.“

„Če tudi ti ne maraš na ples, pojdiva, — kak lep par, pa ne na ples! Mlada oba, vesela oba — — jaz vaju ne razumem.“ — Zadnje besede je govorila bolj sama za se.

„Pojdem pa še jaz!“ ponudi se Prašnik.

„Torej skupaj do Studenca!“ dé logarica veselo, in šli so.

Dobro uro dolga pešpot je bila Andreju prekratka. Mlado dekle ga je omamilo popolnoma.

„Najrajši bi šel z vama na Jelov Vrh“, rekel je, ko so se bližali njegovemu domu.

„Še se bomo videli v nedeljo. Z Bogom!“ zaklicali sta mu ženski v slovó.

Minkinih pogledov ni mogel pozabiti, in materine besede, da se mu bo treba res drugič ženiti, bile so mu vedno ljubše.

Dobršen mesec pozneje je kupoval v gozdu za Jelovim Vrhom smreke za na žago in je skrivaj zavil k logarici.

„Vendar naju niste pozabili, Andrej; lepo, lepo!“ pohvalila ga je Meta.

„Nisem se vas nadejala“, vzkliknila je Minka in ga zopet pogledala. Oh, ta pogled!

Logarica ni več tako poudarjala dozdevnega sorodstva, rajša je vasovalcu postregla kakor je znala. Znala je pa poleg drugega tudi to, da ga je pustila zabavati se z Minko drage volje, dokler je hotel. Ta gostoljubnost je Andreju Prašniku jako ugajala. Z Minko je občeval čimdalje bolj po domače, čeprav se mu je v srcu oglašalo nekaj, kar ga je svarilo in karalo.

Jeseni je vasoval Andrej o tihih mesečnih nočeh prav pogosto. Povedal je materi, da gre zvečer čakati zajca, zadel je puško, poklical psa Kastorja in — pustil zajca v božjem imenu ter šel na Jelov Vrh. V lovski opravi je bil Minki posebno všeč, glasno ga je hvalila tudi Meta.

Logarska hiša je stala na samem. Ni se mu bilo treba bati ptujih vasovalcev; zato je pa tudi vasoval, dokler mu je bilo drago.

„Ali se ne bojite“, vprašala ga je nekoč Minka, ko mu je še pozno odpirala okno, — „da bi vas srečal — volk?“

„Ničesar se ne bojim, Minka, kadar pridem k tebi. Sama misel na te mi že budi pogum. Minka moja, samo zastran tebe sem tukaj. Ti si moj up, ti moja prihodnjost, ti moje veselje. Minka, ali hočeš, ali bodeš moja ženka?“

Zunaj je polna luna obsevala hribe in doline; mrzlo je bilo, a tiho kakor v začaranem gradu. Le tu in tam se je vsul sneg z drevesnih vej ter zdrčal v hladno senco . . . v pozabljenost, kjer ga ne ugleda božje solnce . . .

Deklica je vedela, da Andrej resno misli snubiti, zato je dejala:

„Ne vem, ka, porekó mati.“

„To je moja skrb, dušica zlata. — Ali se me še bojiš, Minka?“

„Ne, sedaj nič več.“

Dolgo sta se še pogovarjala o prihodnji sreči, snovala zlate nade, in glasno smrčanje za leseno steno v sosednji sobi ju ni prav nič motilo v kratkočasnih pogovorih.

Ko je v jutro potem stopil Prašnik, vrnivši se z vasovanja, na domače dvorišče, je že petelin na ves glas pel in budil svojo družino na delo. Na vshodu se je nebo žarilo in mrzel veter je bril čez goro. Andrej stopi k vratom in se začudi, da so odprta. Tudi ogenj je že žarel na

ognjišču in poleg njega je slonela stara Prašnikova mati. Tiščala je predpasnik na oči in sina še pogledala ni, ko je vstopil.

„Kaj pa je, mati?“

„Si-li slep ali gluh ali oboje — Bog nas varuj — da ne veš, kaj govore ljudje o tebi? Sinoči je bil skrivaje tukaj tvoj tast Recelj iz Jelševja. Mož je moder in previden, kar ti je znano. Pravil je, da si se seznanil z ono punico na Jelovem vrhu. Tisti ljudje, ki so baje luterske vere in v zvezi s samim — sveti križ božji —,

Sv. Trije Kralji. (Slikal C. Schönherr.)

so nam že od nekdanj sovražni. Ali ne veš, da je stari Egon — človeški ris so mu dejali — nekoč davil tvojega očeta skoro do smrti? Nikoli več potem ni bil trdnega zdravja, Bog mu daj dobro. — Iz te izprijene moke ne bo kruha, vedi, dokler sem jaz pod streho. Žive nesreče ne maram v hišo.“

Starica je gibala z brezzobimi čeljustmi in godrnjala še druge stvari, toda Andrej je mislil zopet na Jelov vrh, na izvoljeno Minko.

Tisto nedeljo potem mu je govoril Recelj:

„Ti potrebuješ ženske, ki bo znala kakor tvoja rajnica — moja hči!“

„Minka zná —.“

„Sukati pletivo in šivanko. Bele roke ima kakor mestna gospa.“

„Sam sem jo že videl na njivi.“

„Ker te hočeta ženski ujeti, verjemi.“

„Oče, to ali pa nobene!“

„Tako je govorilo pred teboj že sto in sto lahkomiselnih mladih mož.“

„Zakaj mi jo tako grajate?“

„Sam sem videl, ko je Egon zgrabil tvojega očeta in ga davil. Bil je jezen na njega samo zato, ker je ‚človeški ris‘ snubil tvojo mater, a ona ga ni marala, kakor ga ni maralo nobeno pošteno dekle naše župnije. Ta-le Mešičkova ga je vzela, ker — ker je ni maral nihče drugi. Pomisli: svojo mladost je preživela tako — tako — na ptujem in iz ptujine je prinesla domov denarje; rajni Egon je bil pa mož, ki je znal denar veliko bolje uživati kakor skrivati. Tako je!“ Recelj je nehal in dvakrat trikrat pomignil z obrvmi.

„Toda oče, veste-li, kaj je ljubezen?“ vpraša ga Andrej mehko in skesano.

„E, kaj tisto! To je kakor poletna vročina: greje, pari, peče, in zopet: pari, greje in neha, pa imamo jesen na hrbtu. — Ti si s tem nakoplješ materino prokletstvo in Mešičkovo Meto; to je pa živa nesreča, verjemi.“ Zopet je Recelj blisketal z obrvmi kar najspretnije.

Mladi Prašnik je molčal in začel premišljati...

Huda zima, slaba pota, neugodno vreme, morda so tudi tastove in materine besede za-
legle v Andrejevem srcu toliko, da se je sra-

moval javno obiskovati logarico na Jelovem vrhu.

Le kadar je mogel, je smuknil iz vasi ter hitel k svoji izvoljenki. Koliko je pa resno mislil na ženitev, to se dá težko povedati.

Toda žensko srce je občutljivo. Prej kakor je mislil Andrej, slutili sta logarici nevarnost.

„Ali misliš, da zahaja zastonj v hišo?“ rekla mu je neki večer Minka. „Mož draži tvojo mater, da bi jo spravil, če bo mogoče, še pred najino svatbo iz hiše — k sebi. Vdovec je. star vdovec, tvoja mati pa ni brez cvenka; sirota boš ti, če se izpolnijo Recljeve želje.“

„Dvomi, da bi Recelj namerjal kaj takega. Moja ljuba Minka, jaz ga poznam prav dobro.“

„Vendar ne zadosti. Že vsi govoré o tem, da te je on pregovoril, ker si tako mrzel. Oh, jaz sem pa prav v tem času na poti nesreče. Sram me je, da ti to pravim že drugič. Osramočena, zapeljana, izdana sem.“

Andreja je to ganilo, da ji je pritrdil in ponovil vse obljube. Ko se je vračal, sklenil je trdno, kolikor možno redko obiskovati Jelov vrh. Prepozno! A gorjé mu, kdor hoče krivdo poravnati s krivdo.

Res ga ni bilo potem k logarici kake tri tedne, a tisto nedeljo potem je prišel k Prašniku deček s pismom in, ker Andreja ni bilo doma, izročil je je materi; povedal pa je, da je poslan z Jelovega vrha. Starica je pogledala list, urezala dečku kos kruha in rekla: „Je že prav!“ Deček je odšel in pismo je zgorelo v peči.

Opoldne pa so imeli v Prašnikovi hiši zopet nemirno kosilo.

(Dalje.)

Kako je učenec oženil mojstra.

(Dogodba. — Spisal Vekoslav.)

Vsak človek ima skrbi in srčne želje, ki ga vznemirjajo. Gotovo je pa tudi, da ima izmed množice želj še poglavitno željo, ki presega vse ostale. Tako je tudi Pavel iz Črnilske vasi že od nekdanj srčno želel, kar se mu je slednjič izpolnilo, čeravno samo deloma. Vzel ga je bil mojster Miha v svojo kovačnico, da se pri njem izuči kovačije, ki ga je tako mikala. Toda le deloma se je Pavlu izpolnila želja, zakaj mojster Miha je bil čuden mož, ki ni maral nikogar pri svojem opravku. Zato je črtil svojega učenčka Pavla, kateri se mu je s prošnjami le vsilil v delavnico, in gledal je, kako bi se nadležneža iznebil. Ker ga pa kar naravnost ni hotel zapoditi, hotel ga je k temu prisiliti s slabim ravnanjem in mučenjem. Toda, ko je bila sila največja, zgodilo se je, da je Pavel mojstra

spravil nevedé za vselej v boljšo voljo. Pa da čujemo, kako se je to dogajalo!

I.

Jaz od njega dosti vên,
Ka je črni kak vogljên.

Nar. pesem.

Vabljev popoldan je bil nekoč o božiču. Vse je kazalo, da bo ta slovesni praznik obhajal svoj veličastni vhod v beli snežni obleki.

Prav lepo je bilo vse Črnilo opravljeno, ker so ponosne hiše tako oblastno stale sredi poljane, bliščeče se v solnčnem svitu. Kljubu lepemu vremenu pa vendar nisi mogel dalje videti, kakor od spodnjega do zgornjega konca vasi; zakaj kakor po letu večkrat tanka mreža

preprega žitna polja, tako je pol prozorna zimska megla spajala ostrešje z ostrešjem. Po vasi pa je bilo povsod živahno gibanje, dasi je bilo jako mrzlo; vedno je bil kdo na cesti, bodisi, da je šel obiskat soseda ali se je napotil iz vasi. Vedno se je čulo rezko škripanje po zamrzlem tiru.

Ko bi ti predstavljal posamezne črnilske hiše, moral bi kazati prav jednolična poslopja. Tu stanuje kmet, za streljaj od njega drug kmet, in tako je dalje po vsej vasi to poslopje podobno drugemu po stanovalcih in po zunanji podobi. V zgornjem koncu vasi se pač odlikuje županova hiša nekoliko od drugih, zato je pa druga, stoječa vstric županove na takozvanem Bregu (ki se ne šteje več prav k vasi), manjša, ker v njej stanuje le samica, pobožna Minka. Razven navedenih dveh je še samo jedno poslopje v Črnilu posebno različno od drugih. Niti skednja, niti hleva, niti druge shrambe ni pri njem videti, a pokrito je z opeko, česar ni pri nobenem drugem v vasi. To, lahko rečemo, javno poslopje v vasi je črnilska kovačnica, v kateri gospodari mojster Miha, slavni kovač.

Marsikomu se čudno zdi, da v vasi govorimo o kakem javnem poslopu: pa kdor se hoče prepričati o tem, naj se le ustavi nekaj časa ob vzkrižpotju pri črnilski kovačnici, in videl bo, da je tako. Še ura ne poteče, da bi ne prišel semkaj kak vaščan in se tu ustavi. Ta prinese potrto ključavnico, da bi mu jo mojster Miha popravil, drugi naroči novih nožev, a tretji pride, da naj mu popravi voz. Če pa nima kdo drugega posla, oglasi se samo, da želi mojstru Mihi dober dan in si prižge z žerjavico svojo pipo. Tudi si tukaj prav dobro postrežejo oni, ki jih muči radovednost; saj se tu zvedo vse novice, ki so se zgodile v Črnilu ali tudi dalje po svetu.

V tem hipu, o katerem govorimo, je mojster Miha pred kovačnico gnetel s pomočjo učenca Pavla nov voz, ki si ga je bil preložil za to zimsko dōbo. Toda jedva se je lotil tega dela, kar je prišlo silnejše naročilo; treba je bilo zopet voz pustiti za poznejše čase. Ej, kako je kovača jezilo, da je ravno sedaj Črnilčan prignal svojo kobilo rjavko, da ji pribije nove podkve!

Kdor bi bil videl mojstra Miho, kako je podkaval razposajeno rjavko, rekel bi izvestno, da je bil mož na svojem mestu. Samo jeden prodirljiv pogled je zadostoval, in prav natanko je vedel, česa rjavki treba, na kateri nogi bo še veljala stara podkev in na kateri bo treba nove.

„Pavlasti, semkaj!“ zaklical je, in že je Pavel stal pred njim s stolcem, na katerem so bili žeblji, klešče in pile in kar je še potrebno pri takem opravku. Miha se je pa kretal okoli rjavke, da je bilo veselje gledati ga. Imel je

na svojih plečih že dobrih štirideset let, vendar je bil še jako gibčen. Naj bi bila rjavka še desetkrat bolj divja, kakor je res bila, to Mihi nič mari; tako spretno ni znal tisti čas v celem okrožju nikdo podkavati, kakor on.

Podkavanje je šlo naglo izpod rok. Kmet je privzdignil rjavki nogo in jo držal, laskaje se jej z najmilejšimi imeni, ki jih jej je kdaj dajal. Miha je med tem že rezal na kopitu dolgo vzrastli nohet, belil podkev v žerjavici, potem jo pa pribijal in zopet pilil; Pavel pa je moral biti hipoma tu in tam, kamor si je mojster Miha pozelel, a še mu je bil pri vsem preneroden in predolgočasen, tako da ga je nejezenkrat premeril bodeči pogled sajastega mojstra.

Miha je švigal od ognjišča do nakovala, od nakovala pa venkaj pred kovačnico in zopet k ognju ter je sedaj varil podkev, sedaj udaril s kladivom po njej, da so iskre poletele v sleherni kotič v zamazani kovačnici, in potem je namerjal podkev na nogo. In kako lepo je znal udarjati na nakovalo, da je odmevalo v najrazličnejših glasovih!

Torej je res poseben mož naš mojster Miha. Kakšen je v licu, o tem se v delavnikih, ko je ves sajast, pač ne dá naravnost soditi. Žive oči, katerim ne škodujejo ne pršeče iskre, ne prah, ne oglje, so pa zanj vedno značilne. Mihe nikdar ne zebe pri delu, tudi po zimi ne; včasih celó povzdigne krepko roko s podvihanimi rokavi ter si izbriše s čela kapljajoči znoj; včasih pa si popravi onih malo brk, ki mu jih je Bog dal rasti pod ploščatim nosom.

Poleg ropotajočih cokel je pri Mihini opravi najimenitnejši usnjeni predpasnik. O tem bi se dalo marsikaj povedati. Tega čudnega predpasnika se bojé poredni črnilski dečki kakor živega zlobca. Če se iz šole gredé pretepajo, treba samo, da zagledajo Mihin predpasnik, pa se vsa tolpa na vrat na nos razleti na vse štiri vetrove, ker hudi kovač jih trdo prime za lase, kadar kaj razsajajo. Taisti naš Pavel, ki se pri Mihi uči, vé prav dobro, kako je človeku pri srcu, če mojster Miha koga prime za lase, ker on zaužije pri njem dovolj take dobrote, ne da bi bilo treba za to storiti kaj posebnega. Tako se mu je primerilo tudi tega dne. Držal je stolec s kleščami in drugimi pripravami, ki jih je Miha potreboval pri podkavanju. Pa kaj, ko je preblizu podržal nos, češ da bi tudi on videl, kako se podkava! Mojster Miha se je zadel, rad ali nerad, kdo vé, ob stolec, da se je prevrgel in z ropotom razdražil rjavko. Prav pošteno je bil potem Pavel ozmerjan in njegovi lasje so morali poskušati mojstrovo moč.

„Žaba žabja!“ kričal je mojster Miha zopet nad njim, „pokažem ti! Ti boš za kovača?“

In ostreje kakor kdaj poprej je ubogemu Pavlu pretil, da ga spodi iz službe, ker ni za nič in se ne zna vësti, kakor treba.

Da ni bilo hujše nesreče, za to je Pavel imel zahvaliti kmeta, ki je po dokončanem podkavanju potegnil iz žepa v suknji steklenico prave domače slivovke; ta je jeznega Miho vsaj nekoliko utolažila. Ne bi radi mojstra Mihe njemu na škodo opravljali zaradi njegovih manj dobrih navad, dasi ni bil in ni boljši, kakor tu pripovedujemo: samo jedno lastnost moramo odločno omeniti, da ga laglje spoznamo. Za največjo božjo dobroto smatra namreč Miha, kakor menda še marsikak njegov somišljenik, žganje. Žganje je tista sila, ki Miho potolaži v vsaki jezi, ako ga dobi zastonj. Toda zapravljivec zaradi tega Miha nikakor ni! Potegne ga, če ga dobi zastonj, a sicer ga ne pije; le če ga tare kaka posebna jeza, prinese mu Pavel merico od pobožne Minke za njegov denar.

„Miha, kdaj se boš ženil?“ vpraša kmet med drugimi opazkami, kakor da bi hotel reči: „Zakaj bi ga pa ne podražil zopet malo, saj ni nevarnosti, ker sva ravno pri pijači?“

Pa li mislite, da je Miha odgovoril kaj posebnega na to hudomušno vprašanje? Ne, samo smejal se je. Z obraza pa mu je bilo videti, da se mu zdé nepotrebne vse take skrbi, ki bi se tikale njegove ženitve. Mojster Miha se je zanimal samo za steklenico, dokler ni bila sčasoma popolnoma lahka in prazna.

Rekli smo prej, da mojstru Mihi ni preveč mil njegov učenec Pavel, a še manj priljubljene so mu ženske na tem božjem svetu. Vendar nobenemu izmed teh pojavov ne vemo posebnega vzroka. To je v obče znano, da Mihi nikdo ne more omeniti dolgočasnejše stvari, kakor če mu reče, naj bi se ženil. To se zdi Mihi deloma nemogoče, deloma pa tudi nepotrebno. Naj pa pové, kdor je toliko pameten, kam naj bi si neki Miha dejal ženko, ako bi mu Bog že katero odločil? Mar naj jo čuva v kovačnici? Niti ta ni njegova, ampak je črnilske občine: kamo-li, da bi imel za njo dostojno hišo? Sploh pa méni, da žene v svojem domu ravno tako lahko pogreša, kakor bi lahko pogrešal nadležnega Pavla.

V takih mislih je Mihi sčasoma slivovka potekla in kmet Črnilčan je odgnal rjavko. Na to sta Miha in Pavel še nadaljevala svoje ognjeno delo. Toda naj sta varila obroč ali pa sta popravljala motike ali sekire, nikjer ni ravnal Pavel tako, da bi bilo po volji sitnemu mojstru.

„Eh, žaba!“ pravi slednjič Miha, hoteč biti vsaj nekaj hipov sam svoj, „hajdi, stopi si po sani, nekaj boš peljal.“

Kmalu je bila na Pavlove lične sani naložena nova železna peč, ki je bila prav okusno

napravljena po najnovejšem načinu. Bila je izreden izdelek Mihine kovaške umetnosti. Lepo se je lesketala, stala na tankih nogah in imela ob stranéh lično izdelana vratca. Gotovo bo ž njo posebno zadovoljen oče župan, kateremu jo je namenil mojster Miha. A Miha tudi pričakuje za njo poleg poštene plače, da ga za posebno dobroto županovi povabijo čez božične praznike k sebi in mu tiste dni ne bo treba peči krompirjev in kuhati prosene kaše; saj ta vendar ne more biti vedno na mizi, dasi je dobra.

Pavel je žalosten napravljaj svoje sani in z vso silo se je zadrževal, da se mu niso udrle debele solze po licu; saj je vedel, da ga mojster zato odpravlja, da bi mu ne delal napote, ki mu je ni treba.

Že je bila peč v redu naložena, in mojster Miha je še za slovó dolgo na njej pasel svoj radostni pogled, predno je Pavel odrinil s tovorom.

A tu se Miha še nečesa spomni in pravi Pavlu, smejé se:

„Med potom se še oglasiš na Bregu; to-le jej oddaj, tisti Minki!“

Po teh besedah pa je mojster Miha položil na sani še drug proizvod svojega obrta. Ploščat obroč z držajem in še neko navlako je Miha namenil Minki. In ob tem se je prav škodoželjno muzal.

„Pavel, odlôži torej to pri Minki“, pravil je. „Pa povej še, da to ni vsakdanje delo, in da bi se takšna stvar ne posrečila iz dobra kateremu si bodi mojstru. Samo njej sem naredil kaj posebnega, ker sva si dobra. Ali čuješ, Pavel, reci jej vse to, kar pravim. Pa lepo jo pozdravljam in se ji priporočam; reci tako!“

Pavel pa je v svojih dušnih bridkosti samo kimal, da hoče storiti; a če bi se bil vprašal, ne bi bil vedel vsega, kar mu treba storiti in reči.

„Čuj, Pavel!“ spomnil se je mojster. „Reci še, da sem jej stvar naredil in jej pošiljam zastonj! Zastonj! veš, ker je ravno ona. Povej tako!“

Potem pa se je obrnil k ognjišču ter gonil meh, a poleg tega se je smejal kakor norec. Pavel pa je med tem časom že bil izginil po cesti.

Že davno je Minka pri Mihi naročila dober in močen skopec za podgane, ki so ji v slednjem času doma delale vedno nevoljo in škodo. Pa v obroču, ki ga je mojster Miha Minki ravnokar poslal po Pavlu, spoznal bi jedva kdo pošten skopec. Tako velikansko in čudno je Miha to stvar izdelal. Tega pa ni storil morebiti zato, ker bi bolje ne vedel, ampak hotel je Minko do skrajne meje razjeziti, ker so ga vedno ž njo dražili, a on je mislil o njej, kakor o vsaki

drugi ženski: Ako bi me tudi lahko vzela brez škode, pa je preimenitna za me in me neče; zato pa tudi jaz ne bom za njo prstov stegoval. Sedaj pa naj ljudje izprevidijo, kako neumne so njih marnje!

Pavlove sani so gladko smukale po sklizki gazi. Pa Pavla danes to ni veselilo, niti se ni tega domislil. Pozabivši ves ostali svet je ihté premišljal le o svoji žalostni usodi in neizpolnjeni srčni želji, pa o mojstrovi neizrekljivo slabi volji.

„O ti moj Bog, ali sem res tako neroden in neumen, da me po vsej sili hoče zapoditi?“ Tako je vprašal sedaj pa sedaj sam sebe. Toda

pogum velja! Trpeti hoče in prositi svojega velikega priprošnjika svetega Pavla, da mu pomore v stiski.

Snežena poljana se je bliščala v solnčnem svitu, kakor da bi bila posuta z biserji in dragulji. Po ledu sredi livade so se hrumé in veselé se sankali vaški otroci, deloma Pavlovi vrstniki, a Pavel sam ni danes za vse to nič maral. Sam v sebe zamišljen je vlekel za seboj drčeče sani, tako da je pozabil, kaj mu je bilo naročeno, in je pustil župana vstrani ter ubral pot gori proti Bregu, da peč zapelje k pobožni Minki, ki tam-le zgoraj stanuje in samotari.

(Dalje.)

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje.)

57. Božične počitnice. — Gromova povest.

O božičnih počitnicah . . .

Dragi prijatelj! Še nekaj ur, in staro leto bo izdihnilo, meni nikakor ne v žalost; vendar, predno se to zgodi, naj napišem ta-le list, Tebi v razvedrilo, staremu letu v slovó.

Celih sedem dnij že uživam božične počitnice. Hej, kako mi teknejo! Sedaj se maščujem za vse one bridkosti, katere sem prestal v Ljubljani, ko sem moral tolikokrat zgodaj vstati, pa sesti k mizi in delati — matematiške naloge. Sedaj imam mir pred njimi in brez skrbi spim do belega dne. Vrh tega se o teh praznikih res cesarsko gostimo. Ljudje so tukaj namreč prav dobri in imajo to navado, da skoro od vsake hiše prinesó tudi v šolo koline, kadar zakoljejo. In tako se je napolnila naša shramba za jedi s klobasami in klobasicami, mesenimi in jetrnimi, pa tudi kašnatimi. Zaradi tega se nikar ne čudi, če ti pravim, da sem se zredil doma in da se mi je začela koža skoro svétiti, prav, kakor poje Horac, kje, ne vem; navêdel nam je njegove besede parkrat gospod profesor latinščine:

Me pinguem et nitidum bene curata cute vises,
Cum ridere voles, Epicuri de grege porcum.

No, v Ljubljani bo že zopet obledelo lice, saj tam imajo take bele barve dosti, posebno pa dijake mažejo ž njo. Morda ima odtod priimek „bela Ljubljana“? Pa bodi temu, kakor hoče, prav nič me ne vleče nazaj. Najrajši bi videl, ako bi nam minister podaljšal počitnice vsaj še

za nekoliko dnij. Kako sem si jih pa tudi zaželel — teh božičnih počitnic! Utrujena živina si ne more tako zaželeli hleva, kakor sem jaz želel počitnic. Ali pa je to kaj čudnega? Saj trpi včasih ubogi dijak huje nego živina. Zlasti pred počitnicami je bilo grozno: narediti je bilo treba slovensko in nemško domačo nalogo, potem smo pa še v šoli pisali vsak dan kaj, latinsko ali grško ali pa — matematiko. No, za matematiko smo imeli gotovo najpripravnejšo uro: bila je predzadnja pred počitnicami od 2. do 3. ure popoldne, ko so bile že vse naše misli domá; — ná, pa piši in beli si glavo z jednačbami in krogi in trikotniki, kakor da se ti gré za večno izveličanje. Dijak je res pravi trpin; dobro, da nas vsaj Slomšek tolaži, ko pravi, da

Le trpljenje naših dni
Nam veselje posladi.

Zadnji teden mi učenje že ni kar nič več dišalo. Pa kaj ti to pripovedujem, saj vem, da se je tebi godilo prav tako. Dijaška narava je menda povsod ista. Moj mali sostanovalec, učenec četrtega razreda, je že pred štirinajstimi dnevi preračunal ne samo, koliko ur bo še v Ljubljani, ampak tudi, koliko minut. In za vsako minuto se mu zdi škoda, ki jo preživi tukaj. Misli si namreč:

Minuta zamujena
Ne vrne se nobena.

In skoro tako sem si mislil jaz tisti dan pred počitnicami. Salust se mi ni zdel še nikoli tako pust kakor ono zadnje dopoldne; pri Homerju pak sem gledal skozi okno, kako nale-

tava sneg, ter premišljeval, kako ga bo treba drugo jutro gaziti od železniške postaje do doma. Najhitreje nam je minula naravoslovna ura od treh do štirih popoldne, torej prav zadnja. Gospod profesor je hitel, kar se je dalo, da je razložil vse vretenčarje. Razlaga pa tako, da ima šolsko knjigo pred seboj ter bere iz nje, vmes pa pové mnogo zanimivega. Ko je prebral zadnji stavek o teh preklicanih vretenčarjih, vzkliknil je gospod profesor slovesno: „Aus sind die Wirbelthiere!“ ter zaloputnil knjigo; Franzl pa se je obesil na zvon ter naznanil, da so se začele počitnice. Vsuli smo se res iz šolskih dvoran, kakor da gorí za nami. V istem času pa so hiteli mimo nas otroci iz nemške šole v Mahrovi hiši ter vpili po ulicah:

Die Schule ist aus,
Wir gehen nach Haus'.

Tako je vse hitelo, in nikdo ni potočil solze stari gimnaziji v slovo. Hvaležnost, pravijo, je redka čednost; nemara da je res. — Kako smo se vozili, tega ti ne bom popisoval. Včasih smo mi, študentki, s spoštovanjem gledali v večje dijake ter molčali, ko so na kolodvoru ali v vlaku prepevali in zbijali šale; pa ti stari znanci so drug za drugim odšli z gimnazije v svet, med tem smo mi odrastli, in sedaj nas gledajo začetniki z istim spoštovanjem in molcé poslušajo, ko mi prepevamo in jih razdiramo. Tako se vse izpreminja na svetu, πάντα ῥεῖ, kakor je rekel star filozof, ali pa kar smo vedeli že v prvi šoli:

Tempora mutantur, et nos mutamur in illis.

Še par let, pa tudi mi ne bomo več hodili na počitnice, in vse to veselo dijaško življenje bo minulo in potem

Kdo bo še po nas povprašal,
Kdo se z nami bo ponašal?

Pa kdo bi se pečal s takimi mislimi! Ob kratkem povedano: na vsaki postaji nas je bilo manj, dokler se nisem slednjič tudi jaz poslovil ter šel, ker je bila še noč in do doma precej daleč, čakati v restavracijo. Vsa je bila zakajena od dima. Po klopéh je dremalo nekaj popotnikov na svojih zveznjih. Le pri jedni mizi je bilo živahno. Štirje kvartopirci, z zabuhlimi obrazi in krvavimi očmi — najbrže so bdeli vso noč — so sedeli okrog nje ter metali tiste zamazane podobice drugo na drugo, da so kar odskakovale. Kakšna proza! Tako slovesni trenutki, sedaj pred rojstvom Gospodovim, ko so misli vseh v Betlehemu, in ti ljudje — kvartajo tako strastno! Brž ko se je nekoliko zdanilo, mahnili so jo čez hribe proti domu. O blazna pot, ki držiš v domačo vas! Premeri jo

stokrat, tisočkrat, nikdar se ti ne pristudi. Vse okrog, hrib in dol, je bilo pokrito z debelim snegom. Vse tiho, le od daleč je žvižgal hlapec skozi gozdove naprej, naprej. Nesrečni ljudje — mislil sem si, — ki morajo celó danes potovati v tuje kraje, ko je vsak najrajši doma v svoji rojstveni hiši! — Mrzla burja mi je brila okrog ušes, toda nisem se zmenil zanjo, ter krepko korakal. Saj v srcu mi je bilo tako prijetno gorko in vleklo me je, vleklo preko zametov z neznano silo. Saj bom po tako dolgem času zopet videl mater, očeta, brate in sestre, in toliko ljubih znancev in prijateljev. In tako sem dospel do zadnjega vrha, od koder se je odprl mojim očem pogled na ljubo domačo vas, vso založeno s snegom, in tam na koncu stari znanec, zvonik! — —

Doma mi tekó dnevi, da nikdar tega. Najlepše seveda je bilo na sveti večer. Ko so v mraku zapeli zvonovi — Josip, to je nepopisno! Prav trdi Stritar v „Gospodu Mirodolskem“, da tako milo, tako ljubeznivo ne pojó zvonovi nikdar kakor o božiču. O pač nekaj posebnega se je moralo zgoditi v tej sveti noči, pač ljubeznivo je moralo biti ono božje dete, da ima spomin njegovega rojstva po tolikih sto letih še vedno isto mlado, čarno moč do naše duše. — In ko so se ob božičnem zvonjenju zbirali vaščanje v polmračni cerkvi, in je pripeljal sivolasi starček rdečeličnega vnuka s seboj, dočim se je njegova sestra boječe oklepala krila stare matere, in ko so zadonele nato še nepozabne božične pesmi, — prijatelj, kdo bi mogel ostati trd, kdo ne bi z veseljem pokleknil in z vernim ljudstvom vred molil novorojenega deteta? Oni večer sem prav živo občutil vso puhlost in odurnost brezverstva, katero živi med nami, zakaj, ako zavržem vero, kje pa imam potem še kaj tolažbe, veselja, poezije na svetu? — Le jedna reč mi je kalila veselje oni sveti večer. Pri sosedovih, to je pri Gromovih, so imeli mrlička. Šestletna Lenčika jim je bila namreč prejšnjo noč umrla vsled prehlajenja, ker ubožica ni imela gorkega oblačila. Šel sem jo bil pokropit. Ležal je ta krilatec na jako siromašnem odru. Pa ni mi bilo hudo zaradi deklice, zakaj vedel sem, da praznuje sveti večer vse lepše z angeli tam gori; pač pa se mi je milo storilo, ko sem videl to bedo pri Gromovih. V hiši mrzlo, gospodinja in otroci prezeblji in objokani. In kako tudi ne? Pri vsaki hiši, lahko se reče, si kupijo za praznik bele moke, da si spekó podprtnik, ali kakor mi pravimo „župnik“, poleg tega pa povitic ali kak drug priboljšek, — pri Gromovih pak niso pekli. Gospodar je bil odšel že jeseni na Hrvaško v šumo z mnogimi drugimi vred. Obljubil je bil ženi, da prvi denar, ki ga zasluži, pošlje domov. In res so

čakali, čakali teden za tednom ter stradali; zakaj kdo bo dajal na upanje taki hiši, ki nič nima? Mislili so: vsaj za božič nam pošljejo oče, da dobimo najpotrebnejše obleke in da bomo vedeli, kdaj so bili prazniki. Zastonj vse čakanje! Gospodinja, otroci, vse je bilo žalostno. Kam se obrniti? Otroci majhni, ne morejo še služiti, in mati: ali naj jih pusti same? V tem umrje Lenčika, kakor sem rekel, od mraza in stradanja. Drugod so imeli podprtnik na mizi, pogrnjen z lepim, belim prtom: pri Gromovih je ležalo nedolžno dete na odrčku, tudi pogrnjeno z lepim, belim prtom. Po drugih hišah so veselo uživali božično večerjo: pri Gromovih so bile za večerjo — grenke solze. Moja mati so jih tolažili ter jim prinesli tudi nekaj jedi. Kako so bili hvaležni! Mesto veselih božičnih pesmic so se žalostno povpraševali: „Oh, sam Bog vé, kje so sedaj naš ljubi oče?“ In potem so otroci poklekili ter molili za očeta. — Na sveti dan zjutraj, po drugi maši, so pokopali mrlička. — Še tisto popoldne prisopiha listar iz trga h Gromovim z brzojavko. „Oče so pisali, oče!“ razveselili so se otroci. Mati odpre brzojavko, a kaj je stalo v njej? „Pošlji takoj trideset gol-dinarjev, da morem domov.“ Brzojavka je bila oddana v Klausenburg na Sedmograškem. Uboga žena, pričakovala si pomoči ti, a sedaj pomagaj sama!

Dobil se je pa vendar usmiljen človek, — kdo bi pač na tak dan mogel odreči prošnjo taki siroti? — ki je posodil denar. Četrty dan se je vrnil oče Grom. Razveselili so se ga vsi, da je le prišel. Obiskal sem ga. Žalostna je bila njegova povest. Oggerski žid jih je vodil za nos, cela truma je bila najedenkrat brez služka. Groma so prijeli v Klausenburg ter zaprli, ker ni imel nikakega bivališča. Na sveti dan je moral drva sekati, da si je prislužil lonček gorke juhe. V tej stiski in obupu je brzojavil za zadnje novčiče. Da mu ni došel denar, ne vem, kaj bi mu bilo početi? „A kje so drugi?“ vprašal sem. „Nekateri so šli čez mejo v Valahijo, drugi jo peš mahajo proti domu. Kdo vé, kje prezebujejo danes!“ — Glej, prijatelj, to so naši Hrvatarji. Res, da večkrat dobro prinesó domov, a kolikokrat tudi — priberačijo! Tako živi in trpi ubogo ljudstvo. Kako je to življenje vse drugačno, kakor pa tiste naše knjige. Da, da:

Greif nur hinein in's volle Menschenleben,
Und wo du's anpackst, da ist es interessant.

Doma so mi tudi povedali, kar se je zgodilo posebnega med tem časom, odkar nisem bil doma. Prerešetal smo vse hiše po vasi kakor jagode na molku. Najbolj sta me pretresli dve novici: da so umrli Mežnarjev oče in pa stara

Kladvarica. Mežnarjev oče so bili stari gotovo nad osemdeset let. Bila sva velika prijatelja. Naučili so me bili tudi „ministrirati“, ko sem bil še tako majhen, da sem težko prenesel mašne bukve. In kolikokrat so nas otročaje vzeli s seboj v zvonik ob sobotah popoldne, da smo zvonili „z velikim“, dočim so oče pritrkavali z drugima dvema. Oj srečni časi! Počivaj v miru, dobri starček! — In stara Kladvarica? Od nje sem se naučil prve pesmi v svojem življenju, predno sem še začel hoditi v šolo, pesem o Belemgradu:

Oj stojaj, stojaj, Beligrad,
Za gradom teče rdeča kri,
Za gradom teče rdeča kri,
Da b' gnala mlinske kamne tri.

Še sedaj vem, kako sem se zgrozil, ko sem slišal, da je bilo toliko krvi! Prišla je žena večkrat k nam pomagat materi. Otroci smo jo imeli prav radi. Znamenita je njena smrt. Neko jutro v začetku adventa, kmalu ko je bila opravila izpoved za advent, pokliče svojo hčer, s katero sta stanovali skupaj v Kotarjevi koči, rekoč: „Urša, naredi luč, jaz bom sedaj-le umrla.“ Urša se vzbudi, vstane, prižge luč, gre k materini postelji, a mati je bila že mrtva. Tako, vidiš, pri nas umiramo.

Da sem o teh počitnicah obiskal tudi svojega starega prijatelja, vedno veselega strička, ume se samo po sebi. Ko sem ga vprašal, kako je kaj, odgovoril je dobrodušno: „Čast bodi Bogu, ker ućakal sem zopet svetih božičnih praznikov. Veš, ki si moj, Ivan, nisem mislil, da jih bom. Pa kar Bog tako dá, da se delj pokorimo na tem svetu.“ „Ej, striček, trdni ste še, trdni“, pripomnil sem jaz. Starček pa je globoko vzdihnil: „Leta so leta, ljubi moj. O, kje je moja nekdanja moć! Kar ćutim, kako pešam. Prihodnjega božića, vem, da ne ućakam več.“ In solze so se mu prikazale v očeh. — Čudno, nihće se ne loći rad od življenja. Vendar vse te otožne misli sva pregnala pri krćmarju Francetu, kjer sva dobila še par vaških gospodarjev, s katerimi smo se tako zmenili, da

Ne gremo domú,
Ker je vince presladkú.

Omenim naj ti še, da jako pridno nabiram narodno blago o teh počitnicah za prof. Pletteršnika, ki urejuje slovensko-nemški slovar. Kjer ujamem kako manj navadno besedo, brž jo zapišem. Nabral sem za sedaj lepo zbirko priimkov, tako n. pr. sem slišal neko mater, ki je grajala neposlušnega otroka, pa je rabila te-le „krasne“ slovenske izraze: *terús* (recte: *terüs!*), *ti hlaćar ti*, *brus*, *vamp*, *vampec*, *ti prikažen*, *ti ćampelj* (će je deklina: *ti ćampa!*) in tako naprej. Pridno zbiram tudi pregovore, v

katerih tiči vsa narodova modrost. Tako na primer je možakar v gostilni pri Francetu povedal ta-le pregovor, ko smo govorili o ubožcih in bogatinih: „Denar dela denar, uboštvo pa uboštvo.“ Zopet drugi je povedal ta-le rek: „Žganci streho deró, štruklji po svetu ženó.“ Upam, da si napravim večjo zbirko. Stôri tudi Ti tako.

Ob koncu Ti želim, dragi Josip, ker je to pismo zadnje v starem letu, veselo novo leto, zlasti s tem dostavkom: da ne bi dobil zanaprej v šoli nobene dvojke. Naj se izpolni ta želja meni in Tebi!

Tvoj

Ivan.

Čez leto dnij.

Ko lani sem tod mimo šel,
Na oknu nagelj je cvetel,
Lepó cvetel, lepó duhtel,
Pri oknu pa nekdó je pel.

Ko letos pa spet mimo grem,
Na okno malo se ozrem,
Da poje spet, si mislil sem,
Ustavil se ob oglu tem.

Začudim se, ker petja ni
In nagelj tu mi suh stoji.
Povprašam brž, ker me skrbi:
Zakaj več petja, cvetja ni?

Pa mi pokažejo z rokó
Na hribec mal, da tam nekdó
Počiva zdaj že pod zemljó . . .
Postane v srcu mi tesnó. —

Srečko.

Mestne slike.

(Piše Ivan Marin.)

1.

Mrak se je razgrnil čez mesto. Ulice so zažarele v blestečih lučih. Gospôda je izstopila iz stanovališč ter se izprehaja po trgu mimo prodajalnic, kjer se razkazujejo vsakovrstne dragocenosti in lepoticja.

Majhna pritlična hišica v predmestju pa je temna; nobene luči ni zazreti v malih okencih. V majhni sobici, kjer tli na ognjišču žerjavica, sedi mati z mlado hčerko, ki se oklepa njenih kolen. Hčerka se oglasi po daljšem molčanju:

„Mama, kaj bomo večerjali?“

„Tiho, Anica, saj nisi tako lačna!“

„O, mama, sem lačna, pa še hudo!“

„Le potrpi, ubožica, boš že jedla.“

Zbodle so jo te besede Aničine. Oh, dala bi rada jesti, ali — — sama nima.

Ogenj zaplapola zdajci na ognjišču in razsvetli mater, hčerko in sobno opravo. Mati je žoltega, upadlega lica; oči se jej čudno svetijo v plapolajočem ognju. Hčerka je cvetočega polnega obrazka s kito črnih las. Sobna oprava obstoji iz mize, par stolov in dvoje postelj v kotu.

„Kdaj pa pridejo ata?“ začne zopet dekletce.

Zopet je zbolelo mater to vprašanje. Rdeči plamen zaplopola vnovič na ognjišču in razsvetli

njen obraz. Gube na obrazu se skrčijo — podobna globoke žalosti.

Mati molčí. Dekletce je nestrpno:

„Mama, ali spite, ali me ne čujete?“

„O, dobro čujem. — Ata bodo kmalu tukaj.“

„Mama, ali bodo zopet tako hudi in vas bodo — topli?“ vpraša nedolžno dekletce.

„Môlči, môlči, Anica!“

Solza zdrči po velem obrazu navzdol in, dospévši na brado, kane na bujno glavico Aničino.

„Mama, vi jokate?“ pravi hčerka, ko pogleda mamici v obraz.

„Ne, ne! — Čakaj Anica, greva ateju naproti.“

Obrisavši si oči, se vzdigne, prime Anico za roko, vzame ruto, ki je ležala na stolu poleg nje, in ogrne z njo hčerko.

Nato odideta.

Bujno in živo vrvi svet na ulici. Mati stopa s hčerko po tlaku. Anica radovedno gleda mimošvigajoče bogate kočije in iskre konjičke, ki tako hitro tekó.

„Mama, glejte, počakajte, — jej, kako je to lepo!“ čudi se, zroč v bliščeča okna.

„Mama, kaj mi prinese sv. Miklavž letos?“ spomni se, ko gleda lepe igrače.

„Môli, môli, Anica, da se te usmili sveti Miklavž — —“ dé žalostno mati.

Med tem sta prišli na drugo ulico.

Tropa izmučenih, srpo zročih delavcev se pomika sredi ulice. Vračajo se iz tovarne k večernemu počitku.

Mati gleda pazno vsakega, očividno išče nekoga.

„Ali je že šel moj mož?“ vpraša starega, sključenega delavca.

„Ne, zadaj je. Če se ne motim, stopil je tje-le“, odgovori in pokaže z razkavo, izdelano roko na hišo, iz katere se razlega hrušč in pred katero visi krčmarsko znamenje. Vendar tu se ne toči v toliki meri vino kakor žganje.

Žena vzdihne, pogleda žalostno starca ter odide počasi s hčerko proti hiši. Dospè pred hišo. Iz veže puhti smrad po plesnobi in nesnagi. Med vrati se prepirata dva strgana pijanca, grdo preklinjaje in pitaje se z umazanimi priimki. Iz sobe pa se čuje hripav glas, ki prevpije ves hrušč.

Anica se prime tesneje matere in pravi boječe:

„Mama, ali ne govorijo ata notri? Jaz se jih tako bojim, ko vpijejo!“

„Počakajva tukaj, da pridejo ven!“ dé mati in stopa polagoma dalje. Dolgo časa stopata mimo hiše gori in doli. Materi se bere na obrazu čimdalje večja nestrpnost in skrb.

Zdajci se začuje v veži glasen govor in iz hiše stopi, opotekaje se, moška postava. Možu švigajo oči ognjeno in grozno okrog, z rokami maha okoli sebe, kakor bi plesal. Klobuk mu je pomaknjen na tilnik, in rjavo, zgrbančeno čelo pokrivajo kuštravi lasje.

Glasno govoreč sam s seboj se opoteka po ulici.

Mati in hčerka stopita za njim.

Ko ga doideta, prime ga žena s tresočo roko za rokav in dé s prosečim, tresočim glasom, ki priča, da se komaj vzdržuje joka:

„Francè, bodi miren in ne govôri tako glasno, saj vidiš, kako te ljudje gledajo!“

Pijanec se ne iznenadi prav nič, ko začuti roko svoje žene in njen preseči glas, temveč jeza ga popade:

„Vraga, kaj govoriš, da naj molčim? Ti!“ — in ustavi se ter zapreti majaje se, kakor tanka breza v vetru.

„Kaj meni mari ljudje, kaj? — — Kdo mi kaj dá?“

Ljudje postajajo in zró čudno trojico.

Tako se počasi pomika družinica po razsvetljeni cesti proti domu.

Domov prišedši pade mož na posteljo in začne takoj glasno smrčati. Žena in hčerka pa se vsedeta v temi k ognjišču.

Grenke solze padajo v plapolajoči ogenj.

II.

Gosta megla leži nad mestom. Sneg pokriva ulice, in na tlaku polzí, kakor na ledu. Mraz je, da reže človeka v nos in ušesa.

Luči čarobno brlijo iz megle.

Na oglu velike hiše peče mlado dekle kostanj. Majhna svetilka, ki sveti komaj tri korake v okrožju, razliva luč čez beli obrazek deklice. Lasje ji gledajo izpod debele rute, ljubko se vijoč v črnih kodrih, in roke, rdeče in napihnjene od mraza, tresejo pridno raženj, na katerem se peče prijetno vonjajoči, debeli kostanj.

Sem ter tje odpre usteca in zakliče z zvonkim glasom v meglo:

„Marroni caldi, marroni caldi!“

Nato pa drži roke nad kostanjem, da se ogrejejo, sklene jih, ter piha vanje gorko sapo, potem pa še nekoliko pomencá. Ob jednom pa udarja lahno z nogami ob desko, na kateri stoji, ker nadležni mraz prodira celó debelo usnje in prihaja do nožic.

Zdajci se pokaže iz megle nekdo in stopi k luči. Debela suknja s širokim kožuhovnim ovratnikom, v katerem tičí skoro cela glava do

visokega cilindra, — priča, da je njen posestnik kavalirske vrste.

„No, kako je, mia bella?“ pravi kavalir, odpenši spodnji gumb suknje in išoč po žepu denar.

„Je vroč, kaj ne?“

„O vroč, vroč, gospod!“ odvrne dekle, vzemši z zidka papir, in zvije spretno zavitek.

„Pa menda ni tako vroč kakor tvoje srcece, — mia cara! Kaj?“ — nadaljuje kavalir, gledajoč živo, kako se mično obrača deklica.

Ta mu poda z jedno roko kostanj, drugo pa drži odprto, da prejme denar. Ob zadnjih besedah ji je obraz oblila rdečica.

Kavalir vzame kostanj, z drugo roko, ki tičí v gladkih, tesnih rokavicah, pa stisne v odprto roko deklice denar, vendar ji ne izpusti roke.

„Čuj me, ne izpustim te, predno me ne poljubiš. Oh, daj — —“

„Pustite me, gospod! Kaj mi stiskate roko? — Oh, pustite me v miru!“ zaprosi deklica, izkušaje izviniti roko iz kavalirjeve. Na obrazu se ji čita plahost in oči zró okrog.

„Oh, kaj bo, če kdo pride in me vidi! — Oh, pustite me, prosim vas!“ Kavalirju pa očitno dobro dene dekličin strah, in ne izpusti ročice. Ob tem obrača pohotne oči, da bi jim dal izraz milobe in sladkosti.

K ognju stopi debela dama, vsa zavita v kožuhovino, le veliki nos in široka usta molita ven v ostri mraz. Kavalir izpusti mahoma ročico — in izgine v gosto meglo. Deklica pa postreže debeli dami.

Kmalu nato stoji dekletov gospodar poleg svetilke, — visok, bradat možak, temno-rjave kože in hudega pogleda.

„Kako gre kupčija?“ vpraša deklico.

„Slabo, slabo!“

„Kako to, vedno slabo! Kaj, vraga, delaš? Kaj ne znaš ljudem postreči, ali kaj?“

„Jaz storim v svoji moči. Koliko potrpi, oh koliko! A sedaj ne morem več! Ravno preje je bil nadležen gospod tukaj in koliko sitnosti —“

„Aha, prosil te je — —, kaj ne? No, no, to ni tako hudo! Sploh pa te imam za to tukaj. Čemu prejemaš vsak mesec plačo? Ti si za to tukaj, da ljudem postrežeš in da jih na vsak način privabiš. Ko bi mi do tega ne bilo, vzel bi si staro babo, ali bi pa sam pekel kostanj. Ali si razumela?“

Deklica pa ni mogla odgovoriti, ker približal se je gospod, da mu postreže s kostanjem. Iz prsij pa se je izvil vzdih in ustnice so nehoté šepetale:

„Ko bi stare moje mamice ne bilo! Oh, kakšni so ti ljudje, ti grdi, brezbožni in podli ljudje!“

Ptujski okoličani.

(Spisal o. H. Šalamun.)

V prejšnjem letniku smo mnogo slišali o mestu Ptuj in njega okolici. Sedaj si oglejmo posebej prebivalstvo v ptujski okolici.

Lepa je ta okolica ptajska. Proti severni strani se vrsté mali griči z livadami, gozdi in vinogradi, na vshodno in južno stran pa je velika in malo rodovitna ravnina, Dravsko ali Ptujsko polje imenovano, kjer so se svoje dni bojevali veliki in mogočni narodi med seboj in kri prelivali. Todi prebivajo naši ptujski okoličani. Poljski prebivalci bivajo radi skupno po vaséh, Goričani, kakor jih imenujejo, pa bolj posamezno, t. j. njihova bivališča so raztresena po hribih in brežinah.

V okolici ptajski stoji dokaj znamenitih gradov, ki so pomenljivi tudi zgodovinsko, na primer Vurberg (Wurmberg, gl. „Dom in svet“ 1895, str. 494), Dornava, Turniše, Monšberk, Gojkova. Sela in vasi so n. pr.: Nova vas, Rogoznica, Hajdina (bojno polje), Sveti Marko, Sv. Vid in druge. Znamenita je božja pot na Črni ali Ptujski gori, o kateri je že obširno poročal ta list. (1895, str. 20, 50).

Gradovi niso v slovenskih rokah, po pristnih okoličanih pa se pretaka slovenska kri; njih pradedje so nosili lastno okoličansko nošo. Kdo izmed starejših se ne spominja rdečih telovnikov (lajbičev) z velikimi srebrnimi gumbi, jirhastih hlač in škornjev z dolgimi golenicami, klobuka s širokimi okrajniki pri moških? Ženske so tedaj nosile bele rute, peče in „avbe“. To je bila prava slovenska noša pri nas, ko se je kmet nosil še po domače, in rabil za svoje potrebe doma pridelano platno.

Ko je stopal brhki okoličan v popolnem narodnem kroju po mestu, tedaj je vsakdo vedel, da je slovenske krvi. Ali žal, ta noša izginja po okolici in sedanja mladina se je jela sramovati stare noše svojega očeta. Če prideš nedeljskega dne v mesto, zagledaš prav različne noše, in po noši lahko razločiš Goričana, Poljanca in Haložana. Najbolj pristna in ubožna noša je Haložanova, kateri ima belo-platnene hlače, „berguše“ imenovane, belo-platneno ali hodno srajco, vrh nje pa rdeči ali črni telovnik. Tudi ženske se nosijo preprosto, njih obleka je iz platnine, glavo pa jim pokriva bela peča.

Bogatejšo nošo nego Haložan ima Poljanec. Navadno imajo dolge modre ali črne hlače, mal jopič in moder telovnik, okrašen z mnogimi gumbi, na glavi pa jim čepi malokrajni črni klobuk, preprežen s črnim, svetlim obrobkom. Bolj ošabno se nosi ženski spol, katerega obleka sega skoro do tal; velika krila so preprežena z različnimi obšivi.

Redkokje pa se še nahaja narodna noša med Goričani, le semtertje še najdeš kakega sivolasega dedca v svojem „mantlu“ in kožuhu po zimi, ali kako staro babico v beli peči, modrim krilom in rdečim gibčjem. Mladi zarod pa se nosi že bolj meščansko; le semtertje še najdeš kakega bogatega fanta z dolgimi črevlji ali škornji do kolen. Dragoceno obleko imajo ženske in se približujejo mestnemu kroju. Glavo si krasé s svilenó pečo, okoli vratú imajo verižice, telovnik in krila so majhna, po zimi pa imajo dolge jope namestu starega kožuha. Tako se je preustrojila cela obleka. Ljudje si hočejo

osvojiti, kar jim vелеva napredna šega, a žal, ta pojó veliko denarja.

Značaj in šege okoličanov.

Že izdavna, kakor nam zgodovina pripoveduje, stanuje v tej okolici delavni, veseli in gostoljubni slovenski narod. Ker se več ali manj peča z obdelovanjem vinogradov, zatorej so ptujski okoličani dobrega srca. Posebno radi pojó, zlasti dekleta. Žal, da je pri njih poleg mehкости in pohlevnosti doma tudi nezmernost. Od staroslovenskega duha se je ohranila najbolj gostoljubnost. Gostoljubnost namreč, ta plemenita lastnost Slovanov, ima tudi v ptujski okolici globoke korenike. Če prideš v hišo, sprejmó te prijazno; hitro ti postrežejo s kruhom, včasih tudi z vinom in svinjino ali s čim drugim. Ako si pa redek gost, speče gospodinja gibance ali pa pogače; ta navada se nahaja le na levem bregu Drave.

Ostanek starodavnosti je, da še verujejo v duhove in čeznaravna bitja: čarovnice, škratlje itd.; tako tudi, da nekateri ljudje znajo s posebnimi pripomočki čarati, vedeževati in prerokovati, da ima rastoča in pojemajoča luna moč do zemeljskih stvari. Zaradi čarovanja so l. 1660. na smrt obsodili Gero Kranjc iz Stonjec pri Borlu.

Akoravno je tukajšnje ljudstvo dobro in pobožno, vendar je izgubilo že veliko od prejšnjega značaja ter se približalo mestnim šegam, bolje, novim navadam, kar nam neki kronist¹⁾ tako lepo opisuje: „Kdor je poznal štajersko ljudstvo pred prekucijskim letom 1848. in imel priliko nepristransko je opazovati, ta vidi nehoté veliko premembo, katera ni hvalevredna. Odkritosrčnost, poštenost, pravičnost in vrlost v dejanju, veselo družinsko življenje, verska preproščina, нравna poštenost v domači hiši so se umaknile prisiljenemu in nezaupnemu obnašanju. Zares daleč smo dandanes od tistega hvaljenega in slavljenega selskega življenja, o katerem je vzkliknil svoje dni rimski pesnik: *Beatus, qui procul negotiis* . . .“ Od l. 1848. res uživa naš kmet slobodo, a s to mu je došlo tudi mnogotero zlo, ki ga sedaj tlači: veliki davki, veliki stroški za oblačila, obilnejše uživanje in celó zapravljanje in zaradi tega čimdalje večji dolgovi.

Narodne šege.

Kakor pri vseh Slovencih, tako so se tudi med ptujskimi okoličani ohranile nekatere šege

¹⁾ Chronik im Manuscripte des Pfarramtes Oeblarn, Obersteiermark, geschrieben von P. Wernfried Fettingner O. s. B. Pfarrprovisor daselbst im Jahre 1865.

še iz poganstva, druge so se izcimile pozneje. Najvažnejše so verske šege. Taka šega je koledovanje. Zvečer pred sv. Štefanom, pred novim letom, pred sv. tremi Kralji in svečnico hodijo mladi pevci od hiše do hiše in pred vrati ali pred oknom pojó koledniške pesmi, katerim so predmeti voščila za dobro srečo dotični domači hiši in tudi prigodba, katere spomin slavi cerkev v teh dneh. Pred praznikom sv. Treh Kraljev hodijo preoblečeni z lučmi in zvezdo ter navadno začetne črke njih imen (*G. M. B.*) in letno število zapišejo na vrata. Za petje dobijo darila. — Na pustni torek častijo pusta (*Kurenta*) z jedjo (po mnogih hišah pražijo tako imenovane krape), s pijačo in s plesom. Po nekaterih hišah imajo navado jesti svinjsko glavo. — Sredi posta pa „babo žagajo“ na dravskem mostu, ter njeno kri rabijo za velikonočna jajca. — Na cvetno nedeljo nesó iz različnih vej spleteni „presmec“ v cerkev k blagoslovu, domov prišedši pa ga morajo vreči na streho. — O veliki noči pečejo povitice in pogače, kuhajo povojeno meso in rdeča barvana jajca, kar nesó v cerkev blagoslovit. Ko pridejo od blagoslova nazaj, nese navadno hišni gospodar ali gospodinja mal košček hrena v tisti studenec, kamor zahajajo navadno po vodo. Na velikonočno nedeljo zjutraj kurijo kresove, spominjaje se čuvajev pri Odrešenikovem grobu. — O binkoštih zjutraj morajo pastirji zarana gnati na pašo. — Za kres pripravljajo na primernem kraju, navadno na kakem hribu, gromade; zvečer, ob mraku, gre staro in mlado na kresišče in tam zažgó gromado, okoli ognja pa uganjajo vsakojake reči, streljajo, skačejo (tudi čez ogenj), pojó in se šaliyo. (Tudi na predvečer svetega Cirila in Metoda zažigajo kresove.) Sv. Miklavž straši otroke, kateri nečejo moliti, pa jim tudi prinaša darov. — Na dan sv. Lucije mora začeti delati stolec tisti, kateri hoče pri polnočnici videti čarovnice. — Na sv. večer delajo Betlehem in jaslice; pomenkujejo se in pripovedujejo pripovesti, pa tudi molijo; potem gredó k polnočnicam. Kateri pride prvi od polnočnic, tisti mora živini položiti. Na sveti večer mora celo noč luč goreti. Na božič ne smé nihče delati, razven tega, kar je nujno potrebno; da, celó pometati in luči prižigati ni pripuščeno. — Na Janževo pa se navadno blagoslavlja šentjanževac. — Na dan nedolžnih otročičev hodijo otroci od hiše do hiše ljudi „tepežkat“.

Svatovske navade so po imetju različne. Ako že preje ni bila zgovorjena zaroka, gre ženin s kakim tovarišem na nevestin dom na „oglede“. Ako so nevesta in stariši zadovoljni ž njim, sklene se zaroka, in nato gredó k zapisovanju. Po zaroki gresta ženin in nevesta vabit na svatbo. Na dan poroke se na-

pravi ženin s starejšino in gosti med vriskanjem in godenjem na nevestin dom. Tu pa najdejo navadno vrata zaprta in v hiši je vse tiho. Dolgega govorjenja in trkanja je treba, da se na posled prikaže hišni gospod ali kdo drugi, in marsikatero morajo uganiti, predno jim pokažejo nevesto. Kadar gredo v cerkev, zapró jim vaški fantje pot, da morajo z darili odkupiti nevesto, katero hočejo vzeti iz vasi. Pri obedih na ženinovem in nevestinem domu, ki navadno trajajo po več dnij, je starejšina reditelj, kateremu se mora vse pokoravati. Godci pa skrbijo za godbo in šalo. Na levem bregu Drave imajo bogatejši „barovčine“, katerim je naloga vse preskrbeti, kar je potrebno za gostijo, zraven tega morajo iti vabit ter na dan gostije nevesto in ženina spremljat v cerkev. Na desnem bregu Drave, t. j. na Ptujskem polju, pa gredo fantje in dekleta k hiši, kjer je gostija, „na prežo“; ako hočejo gosti mir imeti, morajo jim navadno jesti in piti dati, in ob tem se velikokrat pripeti nesreča.

Za rajnim praznujejo sedmino na dan pokopa; spremljevalci, navadno sorodniki, sosedje in znanci gredo na mrličev dom ali pa tudi v krčmo, kjer se okreščajo z dobro kapljico in tudi molijo za rajnega.

Te navade pa ginejo od leta do leta; zlasti v poslednjih letih duševnega gibanja je navdušenost za te ostanke sive starodavnosti jela čim dalje bolj pojemat.

Narodnost.

Prebivalci ptujske okolice so po veri vsi katoličani, po narodnosti pa vsi Slovenci. Četudi so ljudje več ali manj v dotiki z mestom Ptujem, ni jih doslej okužil niti protinarodni, niti brezverski duh.

Narodno zavest krepi in širi zlasti list „Slovenski Gospodar“, ki v več iztiskih dohaja med nje, pa tudi družba sv. Mohorja, ki je štela leta 1896. v župniji sv. Petra in Pavla v Ptuj 393,

pri sv. Marku 142, pri sv. Urbanu 182, pri Hajdinu 122 in pri Vurbergu 98 udov. Narodno zavest krepijo tudi na novo ustanovljena bralna društva v okolici, tako n. pr. bralno društvo v Podvincih, ustanovljeno lanskega leta po gospodu Petroviču, v Krčovini po čast. gospodu Gomilšaku, bogoslovcu v Mariboru, ter še bralna društva na Hajdinu, pri sv. Urbanu, pri svetem Marku itd.

Jezik.

Ptuj je na meji, kjer se ločijo ljudstva v jeziku, šegah in obleki. Zato se okoličani na južno in zahodno stran bližajo Kranjcem, na severno in vshodno stran pa Hrvatom in oger-skim Slovencem. Kakor v šegah in obleki, tako je tudi v jeziku: ravno tukaj se srečuje dvojno narečje, panonsko in noriško ali karantansko. Ta razloček je bil po mnenju učenjakov že v 9. stoletju.

Kakor trdé nekateri zgodovinarji in jezikoslovci, bila je ravno Panonija zibelka cirilometodijskemu staroslov. obredu. Miklošič piše leta 1874.: „Altslovenische formenlehre in paradigmata“: „Okoli srede devetega stoletja se je cerkveno slovstvo v slovanskem jeziku ustanovilo v Panoniji in samo v Panoniji.¹⁾ Goričani ali panonski Slovenci so ohranili samoglasnike in soglasnike najjasneje, pa tudi končnice pri sklanjanju. Tako n. pr. se izgovarja *u* kot nemški *ü*, *duh* glasi se *düh*, *ura* — *üra*, *kruh* — *krüh*, *kup* — *küp* itd., jednako Ribničanom na Kranjskem. Deležnik minulega časa izmeta v govoru zobnik *d*, *t* pred *l*-om, tako govore: *pala*, *plela*. Namesto *sem bil* pravijo *sem bia* ali *bio*; *maša* — *meša*.

Pravilneje govori prebivalstvo na Dravskem polju, samo da se pri njih besede v govoru natezujejo, česar pri Goričanih ni. Haložan pa skoro bolj poje, kakor govori.

¹⁾ Zgodovina slovenskega slovstva I. zv. Sp. dr. K. Glaser, str. 37.

Nevesta Ančika.

(Narodna pesem iz ptujske okolice.¹⁾)

Ančika po ganjki šetala
Na visoke linje gledala,
Na visoke linje gledala,
Sivo meglico zagledala.

Oča! Oča! ljubi oča Vi!
Po polju se meglica kadi,
Ančika, Ančika, ljuba hči!
To pa meglica se ne kadi.

To ni nekakšna meglica,
To je konjska sapica:
To se pelja tebi v ogledi
Cara turškega najmlajši sin.

Tam boš se po gradi šetala,
Srebro no zlato pobirala;
Slodej naj vzame turške grade —
Vse turške grade, žolte zlate.

¹⁾ Iz „Steiermärkische Zeitschrift“ IV. Jahrg., 1. H., Graz 1837, pod naslovom „Volkslieder der steiermärkischen Wenden“ predstavljene na nemško, pod črto pa je slovenski tekst.

Koči je se v dvor postavljajo,
Bele ruhe se prestirajo,
Bele ruhe se prestirajo,
Zlate kupice natačejo.

Kupice vinca se natačejo
Mlado Ančko napajajo
Gostje v kola se nalagajo
Ino v druge kraje pelajo.

Hala, hala, ljubi oča Vi,
Jel' bote mi Ančko dali?
„Jaz sem Vam jo obečal,
Pa Vam jo bom tudi dal.“

Ženihi je klobučec dol pal,
Sneha je po klobučec segnola,
Sneha je po klobučec segnola,
Ojster nož v srce zabodnola.

Hala, hala, mladi hlapčiči,
Pelajte mi Ančko domù. —
Hlapčiči so hitro genuli,
Mrtvo v beli grad perpelali.

Tri hčeri.

(Narodna pesem iz ptujske okolice.)

Mati je 'mela hčerke tri.
Vse tri je omožila.
Eno je omožila
Daleč k sivem' morji.

Dobro mi je, dobro
Hvala bodi Bogu!
Z vinčecom se vmavljen
No s perkalom brišem.

Mati je šla gledat
K svojoj tretji hčerki
Pod te strmne gore
Strmne 'no visoke.

Drugo je omožila
Daleč v ravno polje.
Tretjo je omožila
Daleč v strme gore.

Mati je šla gledat
K svojoj drugi hčerki
Daleč v ravno polje,
Ravno 'no široko.

Ljuba moja hčerka,
Jel' je tebi dobro
Po teh strmni gorah
Strmni 'no visokih?

Mati je šla gledat
K svojoj prvi hčerki
Daleč k sivem' morju
Sivem' 'no globokem.

Ljuba moja hčerka,
Jel' je tebi dobro
Na tem ravnem polji,
Ravnem 'nd širokem?

Dobro mi je dobro,
Da se smili Bogu!
S solzami se vmavljen
No s pelinom brišem.

Ljuba moja hčerka,
Jel' je tebi dobro
Per tem sivem morji,
Sivem 'no globokem? —

Dobro mi je, dobro
Hvala bodi Bogu!
S mlečecom se vmavljen
No s pajčolanom brišem.

Vsakšno noč odide,
Vsakšno noč mi pride,
Vsakšno noč pernese
Mi mrtvačko glavo.

„Čuješ moja draga,
Poznaš toto glavo?“
„Kaj ne bi poznala
Mojega očeta glavo!“

Če boš se jokala,
Bom te tudi vmoril
Bom te tudi vmoril,
Kak sem tvojo mater.

Čuješ moja draga
Poznaš toto glavo? —
Oje 'no prej oje!
Moje matere glava.

Z ustmi se smejala
V srcu pa jokala
V srcu pa jokala
No dušico dala.

Ali bivajo ljudje na bližnji zvezdi Martu?

(Spisal dr. Simon Šubic, profesor na vseučilišču v Gradcu.)

Ko bi francoska akademija v Parizu danes razdeljevala bogato zapuščino tiste čudne dame, katera je vse svoje imetje namenila za darilo onemu, ki bo našel sredstvo za občevanje s prebivalci nebeških svetov, nobenega bolj vrednega bi ne našla, kakor je zvezdoslovec Schiaparelli v Milanu.

Med mnogimi obiskovalci zvezdarnic ni nobenega vprašanja slišati pogostejše, kakor:

„Ali tudi na zvezdah prebivajo ljudje?“

Priljudni zvezdoslovec pomigne z rameni ter odgovori:

„Tega ne vemo, pa tudi ni nobenega upanja, da bi človek kdaj to zvedel!“¹⁾

S tem odgovorom pa niso nikdar odpravljena radovedna vprašanja o nebeških svetovih. Oni obiskovalci, ki bi le radi vsaj po strani pozvedeli kaj o bivanju in življenju na nebeških svetovih, preobračajo to stvar in povprašujejo nadalje:

„Ali ne poznate, zvezdoslovci, na nebu nobenega sveta, kateri bi se prilegal za bivališče živih bitij, kakoršna živé na zemlji?“

Temu vprašanju odgovarja sloveči zvezdoslovec Schiaparelli:

„Na bližnji zvezdi ali na sosednem svetu, katerega poznamo z imenom ‚Mart‘, tam opazujem jednake razmere, kakoršne so na naši zemlji. Kar se pa tiče vaše neukrotljive radovednosti, ali bi ne mogla na Martu živeti človeku podobna umna bitja, za ta odgovor sedaj še niste pripravljeni. Če pa vas vedoželjnost le vleče s tako silo, pridružite se mi in spremite me na moji hoji po Martu!“

Jeseni zvečer, kadar stoji planet Mart na jugozahodnem nebu, spoznati ga je kaj lahko po njegovi rdečkasti luči. Njegova sicer mirna svetloba zadeva oko, kakor bi razvijala pred očmi dvobarvni trak na rdečkaste in zelenkaste kosce. Luč njegova zadeva nevajeno oko, kakor bi zvezda metala okrog sebe rdečkaste in zelenkaste utrinke. — Če ga pa pogledaš skozi dober daljnogled ali teleskop, zdi se ti rmenkaste barve.

Marta spremljujeta pri njegovem gibanju in potovanju po nebeških prostorih krog solnca

dve mali lunici, ki pa sta tako drobčkeni, da ti ju pokaže le dober teleskop. Phobos in Deimos sta njiju imena. Phobos, to je strah zvezdoslovcev, zakaj ta lunica se giblje nasproti pravilom Kant-Laplacevega uka. Phobos obhodi Martov svet v sedmih urah in štiridesetih minutah; Deimos pa hodi trideset ur in osemnajst minut krog Marta. Kaj mično bi bilo ogledovati ju iz obližja.

„No, prijatelj! Schiaparelli naju je povabil, naj ga spremiva na njegovi hoji po Martu. Ako te torej mika slišati kaj več o tej zvezdi ali celó ogledati si zemljo na sosednem svetu Martu, pridruživa se Schiaparelliju.“

„Ne vem, kako bi ga spremila tje, saj pogrešava celó med zemljo in luno potrebnih potov; tukaj ne najdeva najslabejše brvi, še vrvi ne, pa tudi nobenega škripca, da bi se človek, težak, kakor je, z njim potegnil kvišku ter se odtegnil objemanju svoje matere zemlje. Ta ga vleče in pritiska nase, kakor mati svoje ljubo dete, katero se plaši pred strahovi!“

„Res, planet Mart je še bolj odmaknjen od zemlje nego luna, pa za telo doslej ni izdelane nobene poti ne do lune, ne do Marta, pa je tudi ne bo vekomaj ne. A kaj hočemo ondu s telesom, ki je ustvarjeno samo za zemljo? Pustiva telo materi zemlji: duh je otrok vse-svetovja, na njegovih perutih se dvigniva v nebeške prostore!“

„Kaj bi uganjal šalo z menoj! Ali se mi rogaš? Kako si misliš, da bi dovršila ta naklep? Hujše izmišljotine še v starih basnih sivih vekov nisem našel nikjer, dasi sem čital tu in tam, kako so napadali Titani Olimp!“

„Ali tega tudi nisi slišal pripovedovati, kako so stari modrijani obiskovali v duhu vnanje kraje? Pythagoras, tako se pripoveduje, je bil včasih tako zamaknjen, da ni videl, ne slišal, kaj se godi okoli njega. Njegovi vrstniki so trdili, da je med takim zamaknjenjem njegov duh zapuščal telo ter hodil v vnanje dežele med ptuja ljudstva — in obiskoval celó nebeške svetove!“

„Kaj praviš? Če je taka, pa stvar ni brez čarodejne umetnosti!“

„To ni nikako čarodejstvo, nikaka tajnostna stvar. Nobene magične sile ni treba, to vse stori dar božji, katerega pa vsak človek ne zna rabiti. Ta dar božji nas prestavi v duhu, kamorkoli hočemo.“

„Torej zgodi se tvoja volja v imenu božjem! Samo to si izgovorim, da me ne boš silil

¹⁾ To uči veda s svojega prirodnega stališča. Iz krščanskega razodenja pa sklepamo za trdno, da takih ljudij, kakoršni smo mi zemljani, ni na zvezdah. Ali so na zvezdah katerakoli živa bitja, ki bi bila podobna našim živalim, o tem nam nič ne pové razodenje. — Uredn.

delati kaj napačnega ali čudnega, kakor delajo špiritisti.“

„V take stvari te ne zapeljem, to ti rad obetam.“

„Kaj pa, kako bi si upal s teboj v take višave — še okoli sebe se ne bom smel ozreti, da se ne pogreznem v neskončno brezno svetovnih prostorov; saj si še do vrh domačega zvonika ne upam stopiti, tako rado se mi vrti v glavi.“

„Pomiri se, prijatelj! Telesu se vrti v glavi, duhu pa ne.“

„Če je taka, naj pa bo!“

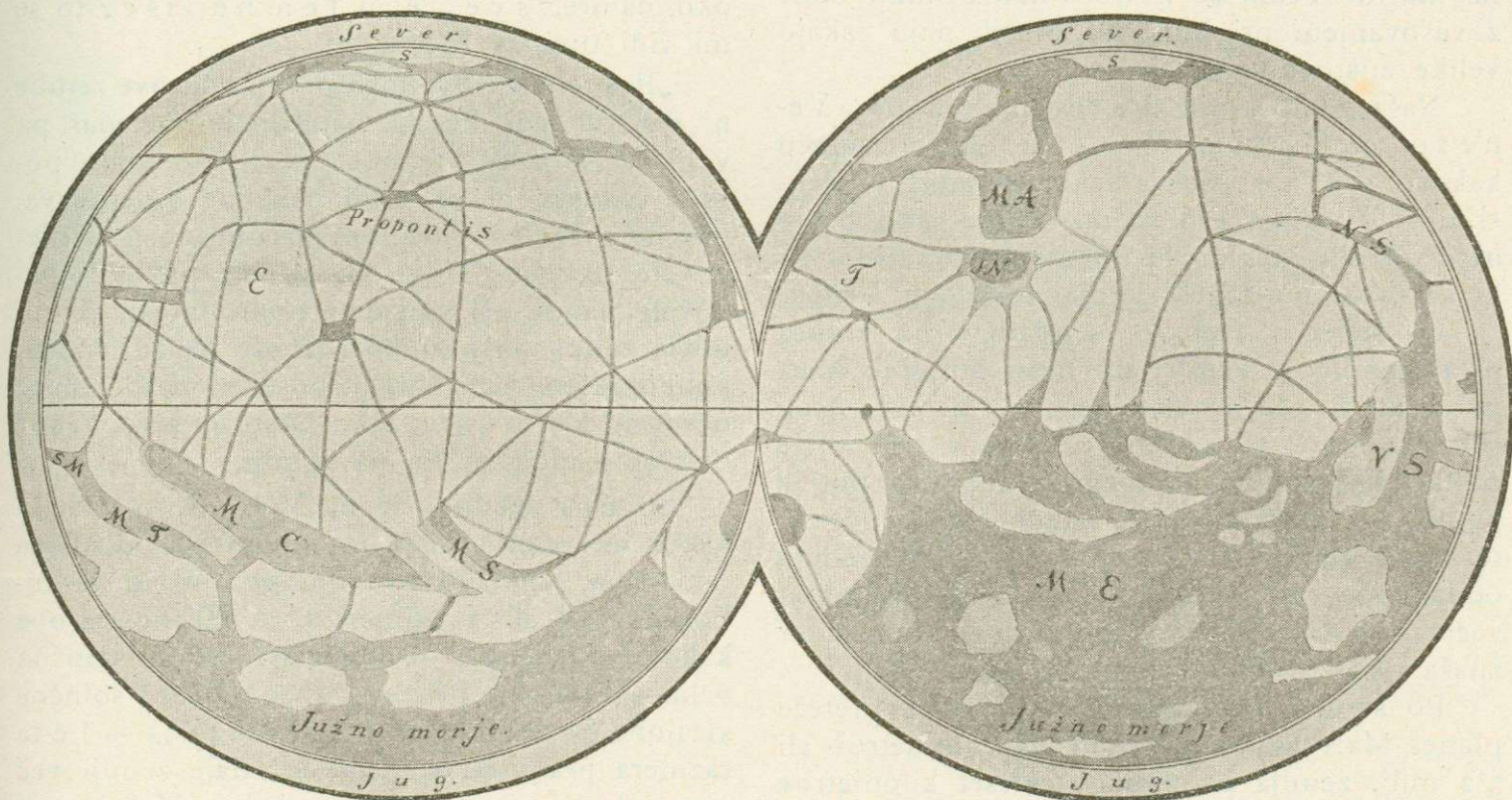
„Nekaj vaje ti pa ne bo škodovalo, saj toliko, da te prepričam, da se ti na Martovem

svetu ne bo vrtelo v glavi. K meni pristopi! Ta-le priprava ali aparat je zvezdarski daljnogled ali teleskop. Vanj poglej, pa reci, kaj ti kaže!“

„Beži no, beži! Toliko pa že poznam nebo, da mi lune ne boš usilil za Marta! To, kar sedaj kaže daljnogled, ni nikak neznan svet, to je luna, bližnja in stara spremljevalka zemlje.“

„Res, luna je. Ali jo pa res kaj poznaš, kakor se hvališ, ali ne, tega me moreš šele prepričati. Poglej v daljnogled in reci, kaj pomenja podoba, katero vidiš v sredi razoranega polja?“

„Če sem si prav zapomnil, so to razpadli stari ognjeniki, vulkani, katerih žrela omeju-

Zemljevid planeta Marta. (Po Schiaparelliju.)

jejo okroglasti, razpokani in deloma porušeni obronki.“

„Tako je. Sedaj pa reci, ali se ti je vrtelo v glavi, ko si ogledoval na luni porušene vulkane.“

„O, tega ne! Kaj bi se mi bilo vrtelo v glavi, saj stojiva na trdnih tleh varne zemlje.“

„Zato se ti tudi pri ogledovanju Marta ne bo vrtelo v glavi. Kakor te je teleskop predstavil v duhu na luno, tako prestavi naju s Schiaparellijem vred na Martovo zemljo. — A pripravljena še nisva popolnoma za namenjeni obisk na Martu, treba je polastiti se še nekaj zvezdoslovja: to pa najlaglje doseževa na luni.“

„Kaj bo ubožica luna naju poučevala, saj trdé zvezdoslovci, da umira, če ni že popolnoma konec njenega organskega življenja!“

„Prav tako je. Skoraj vsi marljivi opazovalci kamenitega obraza lune sodijo, da na luni ni pogoja za življenje, ker ni niti vode niti zraka.“

„Kako to vedó zvezdoslovci?“

„Ako si zadovoljen z dvema besedama, odgovorim ti, da ti krajše ne more odgovoriti nihče. Ti dve besedici sta: Megle nima!“

„Že prav; a moja pamet je prekratka, da bi mogel razumeti, kako se to veže.“

„No, pa preudari malo to stvar! Po zraku plavajo megle, recimo, tako nekakšno, kakor drva po vodi. Če se voda posuši, obleže drva na dnu struge; če bi torej ozračje izginilo, posedle bi se megle na dnu ali na tla; zasedle bi nižje kraje ali prelaze med gorami, ter bi nam zapirale pogled tistih zvezd, katere stojé

zadaj za prelazi. Megle na luni, in jednako tudi gosti soparji, bi skrivali in zakrivali našim očem zvezde, ki gledajo čez prelaze. Zvezdoslovci pa pravijo, da na luni nikdar ne zakrije zvezd nobena stvar ne v višavah, ne pri tleh na obzorju. Torej luna nima meglá in tudi vode ne.“

„Okoli tečajev zmrzuje pri nas na zemlji in se dela toliko ledú, da se nikdar ves ne otaja na solncu, in sneg pokriva polarna tla z belo odejo. Ali zvezdoslovci ne najdejo nobene take bele odeje na luni?“

„Dobro, dobro! Lepo in hvalevredno je, da paziš. Sedaj si pripravljen, da razumeš zvezdoslovca Schiaparellija, prvaka veščakov; njemu te prepustim brez vseh skrbij, ko se zadeneva na Martu. Tedaj se ni treba nama muditi dalje z vasovanjem pri luni. Na Martu naju čakajo velike znamenitosti.“

Naša zemlja ima dva sosedna planeta: Venero in Marta. Venera, bližja solncu kakor zemlja, skriva kakor sramežljiva ženska ali Turkinja svoj obraz vedno pod odejo neprozornih meglá. Te megle so pregoste, da bi se skozi nje zagledalo kaj zemlje na Veneri.

Če štejemo svetove — planete od solnca proti zemlji, je zemlja na tretji stopinji, Mart pa na četrti. Martov tir oklepa pot zemsko krog solnca. Mart se giblje po svojem tiru jajčje oblike kakor zemlja; njegova eliptična pot je pa skoro dvakrat daljša kakor elipsa, po kateri teka zemlja krog solnca. Njegova srednja oddaljenost od solnca je blizu poldrugikrat večja kakor oddaljenost zemlje od solnca ter znaša okoli trideset milijonov milj.

Po svojem tiru deroč krog solnca preteče planet Mart vsako sekundo 24 kilometrov ali 3·2 milj, zemlja pa preteče trideset kilometrov ali štiri milje v sekundi. Svoj daljši tir krog solnca obhodi Mart v 687 dneh; torej je njegovo leto skoraj pol daljše, kakor naše leto na zemlji. Dan njegov pa meri naših 24 ur in 40 minut.“

„Prijatelj, sedaj te pa moram opomniti, da se nikar ne mudiva z zemljepisnimi števili, ker s takimi dolgočasiva čitatelje in poslušalce. Pravil si mi, da je na Martu nebo skoro vedno jasno, in da Schiaparelli ne zamudi trenutka lepega dné, da bi ne ogledoval Martovega sveta in opazoval, kar se na njem godi. Torej bova pa kmalu skupaj zadela s Schiaparellijem, če stopiva na Martova tla!“

„Kakor te je prej daljnogled prestavil v duhu na luno, jednako te prestavi sedaj na Martov svet. No, tukaj sva na Martu! Odslej te pa prepustim Schiaparelliju; od njega se bodeš več učil, kakor od mene, ki le njegove pri- delke občudujem in prežvekujem. Ta sloveči

zvezdoslovec pa ti razloži vse, kar je opazil v svojem dolgoletnem marljivem ogledovanju tega sveta, on ti bo najzanesljiveje tolmačil on- dašnje prizore; razodel ti bo pa tudi zvesto svoje misli o tem, kaj pomenjajo opažene raz- mere in vsakotere pozvedbe na Martu.“

„Že prav; a strokovnjak take veljave, ka- koršno uživa Schiaparelli, je vaje učenost- nega razlaganja; to pa ni za moja preprosta ušesa. Ostani torej na moji strani ter bodi moj tolmač, kar se tiče pozvedeb na Martu.“

„Prijatelja ne bom zapustil. Pristopi torej in ogleduj Martov svet, — daljnogled ti odpira nebó in pogled. In pravi čas je, zakaj sedaj stoji planet Mart najbliže zemlje.“

„Kar mi na luni razodeva skoro že prosto oko, namreč svetle in temne lise, to se mi vidi tudi na Martu.“

„Res je tako. Svetloba povrh Martove zemlje ni povsod jednaka. Če natančneje pogledaš, pa vidiš in spoznaš, da one lise tudi nimajo po- vsod jednake barve. Čim dalje ga ogledujeva, tem natančneje razločujeva posameznosti na nje- govem površju. Dosti natančneje pa bi zagle- dovale najine oči vsakotere podrobnosti, ako bi imela toliko vaje, toliko ročnosti in izurjenosti, kolikor je ima Schiaparelli, posebno ko bi solnce obsevalo Martov svet tako čvrsto in živo, kakor obseva ozračje in tla na zemlji.“

Solnčna svetloba je na Martu dosti slabejša kakor na zemlji. Mart in zemlja sta od solnca oddaljena približno 30 milijonov milj in 20 mi- ljonov milj ali v primeri 3 : 2. Ravno narobe kakor oddaljenost se kaže na videz solnčna velikost, torej v primeri 2 : 3; — moč solnčne svetlobe pa v primeri $2^2 : 3^2$ ali 4 : 9. — Le-ta razmera pravi, da solnčna luč daje zemlji več nego dvakrat več svetlobe kakor Martovemu svetu. Zato ogreva solnce Martova tla več nego dvakrat slabije kakor zemeljsko površje.“

„No, če le Mart ne pogreša več solnčne toplote nego dobro polovico te, katere sva vajena doma, zmrznila ne bova zaradi njegovega mraza. Pa ta stvar me ne zanima toliko kakor ona lisa, katero si mi poprej pokazal, zakaj sedaj spoznam, da ni na miru, ampak da se pomika ob pasu od srede proti kraju.“

„To je veselje, da si tako umen opazovalec! Kaj ta pojav pomenja, ne bo treba Schiaparellija vprašati. Misli si, da stojiš pred kolovratom; na vreteno gledaš; v perutnicah tiči kavka. Če perutnici stojita na miru, stoji kavka na miru. Če pa zavrtiš vreteno, vrtita se perutnici in kavka se pomika od srede, kjer je stala, proti kraju. Vrtenje je vzrok te prikazni. — Tako si na pomikanju lise zasledil vrtenje Martove krogle okrog osi.“

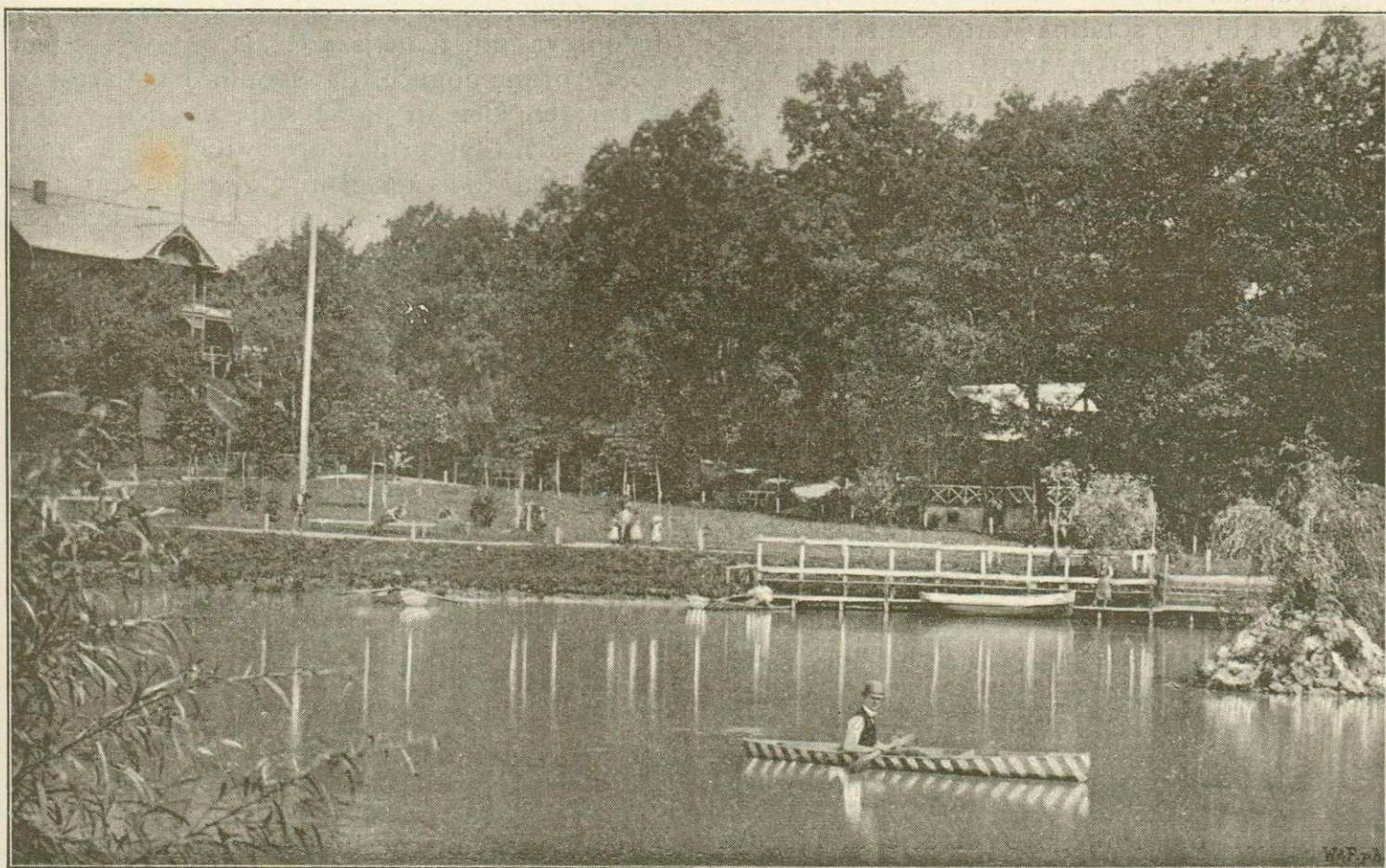
Zvezdoslovec pa s tem še ni zadovoljen, ampak opazuje na natančni uri, koliko časa preide, predno se tista lisa, ki jo je vrtenje vzelo s seboj in skrilo za robom, povrne na svoje staro mesto. Kolikor ur, minut in sekund preide tedaj, toliko znaša čas vsakega vrtenja okrog osi, toliko dolg je dan na Martu. — Na tak način je našel Schiaparelli in našli so tudi drugi zvezdoslovci, da je Martov dan dolg 24 ur in 40 minut.

Vrtenje lise pa ne razodeva le dolgosti dné, temveč marljivemu zvezdoslovcu kaže tudi lego Martove osi, okrog katere se planet suče; torej mu kaže tudi, kje ima Mart svoja tečaja.

Tečajev se vidi večinoma le jeden, pomaknjen proti svoji strani. Ko zvezdoslovec zna lego osi in planjavo njegove elipse, tedaj mu je igrača povedati, za koliko zemljepisnih stopinj je Martova os nagnjena proti tej plani ali koliko k o t a dela os s planjo. Pri zemlji meri ta kót $23^{\circ} 28'$, pri Martu pa 25° .

„Ne vem zakaj bi bila tako imenitna ta zemljepisna števila, da me nadleguješ ž njimi: rajši mi povej, ali ima planet Mart letne čase, kateri delajo na zemlji toliko različnih pojavov ali izprememb med letom?“

„Prav zaradi vprašanja o letnih časih je treba poznati lego osi. Gledé na vrtenje okrog

Ribnjak v ljudskem vrtu pri Ptuju. (J. Winkler.)

osi in na njeno poševnost proti plani, po kateri se suče okrog solnca, sta si zemlja in Mart kaj sorodna. Ker se zaradi poševnosti zemeljske osi menja jo letni časi, sklepajo zvezdoslovci, da ima Mart jednake letne čase, kakoršne imamo mi na zemlji.

„No, to pa, to; s tem sklepom sem zadovoljen, saj si me prej dovolj nadlegoval s pustimi števili. Menjava letnih časov na Martu me navdaja s sladko nado, da bi vendarle utegnili živeti ljudje na Martu. To pa že vem, da z letnimi časi ni vse opravljeno. Kakšna pa so tla na Martu, ali so podobna našemu svetu?“

„Schiaparelli je kaj natančno ogledoval Martovo zemljo in ogleduje jo še vedno. Kar je pozvedel, to ti lahko razložim, pa tudi pokažem, da se prepričaš z lastnimi očmi. No, sem poglej! Pred teboj stoji svetla podoba severnega Martovega tečaja. — Na zemlji, to veš, so kraji okolo obeh tečajev zamrznjeni; na severnem tečaju poznamo ledene arktične pokrajine, katere so tako obložene z ledom, da doslej ni bilo možno priti do tečaja. — Kaj ti pa kaže Mart okrog svojega tečaja?“

„Belo bleščeči kos svetá vidim razgrnjen okrog tečaja. Če smem soditi po zemlji, tedaj ta bela lisa ne more biti nič dru-

gega kakor ledena ali snežena odeja Martovega tečaja. Reci, ali je?“

„Ako ima Mart sploh kaj vode, tedaj ni dvombe, da bi oni svetli beli kos ne bil pokrit s snegom in ledom.“

„To pa je težavno dokazati, da bi imel planet Mart res kaj vode na sebi.“

„Težavno je bilo v prejšnjih vekih, sedaj ne. V drugi polovici našega stoletja smo na zemlji doživeli take iznajdbe, katere poostre človeško oko, da spoznava tvarine nebeških svetov.“

„Kaj praviš? Človek, ki stoji v taki oddalji na zemlji, pa bi razločeval stvari na nebeških svetovih?“

„Da, da, tako je. Če strokovnjaku pokažeš oni svetli kos tal na Martovem svetu in povprašaš, kaj se tamkaj sveti, odgovori ti s pomočjo svojih aparatov, s katero snovjo so pokrita ondi Martova tla. To ni nobeno čarodejstvo, to je napredek dejanske vede. Odkar sta Bunsen in Kirchhof izumila spektralno analizo, odslej ne dela učenjakom nobene težave vprašanje, kakšna tvarina je na nebeških svetovih.“

Če imaš količkaj potrpljenja in me poslušaj rad, razložim ti v kratkem to stvar. Pot k tako imenitnemu spoznavanju nam odpirajo Frauenhoferjeve črte v solnčnem spektru. Ko malo pred solnčnim zahodom prodirajo solnčni žarki zemeljsko ozračje nizko nad tlemi, kjer je zrak bolj nasičen s soparji, prikažejo se v spektru posamezne temne nitke, katere narejajo vodeni, po ozračju plavajoči soparji. Čuj, kako so to preiskovali s spektroskopi! V takih časih, kadar stojita brezvodna luna in planet Mart oba nad obzorjem, so zvezdoslovci ogledovali učinke nju svetlobe na solnčni spektrum, češ, če ima Mart kaj vode, mora imeti tudi soparje v svojem ozračju ter mora njegovo ozračje in njegova svetloba drugače vplivati na spektrum kakor luna. In glej, hitro se je pokazal velik razloček med luno in Martom, in učinek na spektru je pokazal s svojimi temnimi, iz vodenih soparjev izvirajočimi črtami, da ima Mart vodo.

To je jako imenitna pozvedba. Le škoda, da ne moremo prenesti takih priprav in postaviti jih na luno ali Marta, pa bi hitro spoznali, ali je severni tečaj našega sveta pokrit z morjem ali s snegom in ledom. Kaj ne, kaj takega bi se ne bil nikdar nadejal, da človek v tej stvari vé bolj, kako je na vnanjem svetu, kakor, kako je na lastni zemlji. Potrpi in zvedel boš še dosti več, če greš z menoj po Schiaparellijevih sledéh. Marljivi opazovalec, ki ga ne utruji nobena težava, je v teku več let zapazil, da se po leti zmanjšuje in skrčuje ledeno okrožje okrog severnega tečaja in da v nekaterih letih led

čisto mine in da se otajajo arktične pokrajine do tečaja.“

„To bi bilo kaj na malin onih preiskovalcev, ki se z vsem naporom duševnih in telesnih močij poganjajo, da bi odkrili severni tečaj. — Nekaj mi pa na Martu ne gre v glavo; to namreč, da bi se na Martu, kateri uživa, kakor praviš, polovico manj solnčne gorkote kakor zemlja, pa bi se tamkaj otajal severni tečaj, naš pa ne!“

„Kadar preudarjaš te razmere, ne smeš pozabiti, koliko more sicer manjša toplota, če dalje časa obseva sneg in led. Martovo leto je skoro dva krat daljše kakor zemeljsko, torej obseva solnce tečajne pokrajine na Martu skoro tako dolgo, kakor trpi celo naše leto; saj veš, da obseva tudi zemeljska tečaja pol našega leta. Torej ni nemogoče, da skopni na Martovem tečaju ves sneg in da se staja ves led v takih letih, kadar kaj pripomorejo tudi druge okoliščine. Saj tudi na zemlji arktični kraji niso leto za letom jednako debelo zamrznjeni, ampak v nekaterih letih se odpró morska nedra dosti dalje proti severu kakor v drugih.“

Leta 1894. se je zamrznjeno okrožje južnega tečaja na Martu od 1. rožnika do 1. kimovca skrčilo od 3900 do 300 kilometrov, in pozneje se je otajalo popolnoma. Tečajne pokrajine torej Marčanom ne delajo toliko zavir kakor zemljanom, če se tudi tako silno trudijo obiskovati in preiskovati tečajno okrožje kakor mi.“

„Ne vem, ali je moja glava preveč zabita ali je tvoje dokazovanje preslabo: tega namreč ne umem, zakaj bi dvakrat daljše ogrevanje slabejše gorkote na Martu toliko zaleglo?“

„Prav tako, le izusti svoje pomisleke, vsaj vem, da me marljivo poslušaj, da misli napenjaš in si prizadevaš prisvojiti si resnično spoznanje onih razmer. Res, moj uk je preplitev! Jednako se godi vsakemu poslušalcu in čitatelju, pred katerim razlagalec le preveč okrajsuje svoje razlaganje, boječ se, da poslušalca ne utruji. Če ga pa s tem vspodbada k lastnemu premišljevanju in razsojevanju, kakor sem jaz vspodbudil tebe, tudi prav. — Pozabil sem povedati vzrok, zakaj na Martu solnčna toplota zaleže več kakor na zemlji.“

„No, kaj bo pa zopet to, da bi ista mera toplote ne zalegla prav toliko na zemlji, kolikor zaleže na Martu!“

„Nikar se ne čudi in ne grôzi — moja misel ni nalagati te, ampak prepričati te. Vidiš, vzrok je lahko umeven. Na Martu je ozračje skoro vedno brez velikih oblakov, nebo lepo jasno: torej ne zavirajo megle ogrevanja tal in skoro vsa moč solnčnih žarkov se porabi za otajevanje. Vse drugače na zemlji: tukaj zakrivajo posebno po arktičnih pokrajinah dan na dan vse leto

oblaki in megle zamrznjena tla solncu. Kako ogreva na Martu solnce iz jasnega neba z vso svojo močjo tla, to ti bo še očitneje, če poslušáš, kaj uče poskusi in pozvedbe. Vzemiva vroč poleten dan kos ledú; če ga položíva, kakoršen je, na solnce, hitro se raztaja in razleze; ako ga pa zavijemo v bombaž, ki slabo vodi gorkoto, tedaj se kaj počasi taja, tako počasi, da te skoraj ne strpi čakati, da se raz-

taja. Na Martu leži led in sneg odkrit na solncu, na zemlji pa ga megle zakrivajo solncu, kakor bi bil z bombažem zavarovan pred solnčno gorkoto. — Ta vzgled je kaj prepričevalen, razloček očiten, da skoro očitnejši biti ne more; brez napora svojih mislij spoznaš, zakaj se na Martu led hitro taja, na zemlji pa ne.

(Dalje.)

Na tuji zemlji.

XIV.¹⁾

Šestič oziraš na me, prijazna se zvezda božična,
 Kar me črez rojstveni prag v svet je zanesel korák,
 Kar je poslednji zamrl pogléd nad vasjó mi domačo,
 Predno v daljavo zavíl gladki železni je tir.
 Zdrava z nebeških višáv, božičnica, draga poslanka,
 Sveta pozdravljena noč, ki jo naznanjaš ljudem!
 Kristus rodí se nocój, radújte se dvori nebeški,
 Kar je na nébu zvezdá, vse naj svetló zagoré!
 Kristus rodí se nocój, veséli se zêmlja sirota,
 Svojega môli Bogá, človek, in hvalo mu poj! —
 Šestič v tujini spomin obhajam prečudne dogodbe,
 Ko je najvišji se Kralj v hlapca ponížal za nas ...
 Tiha, slovesna je noč: po úlicah mesta in trgih
 Vóz je polegel ropôt, ljudstva umíril se šum.
 V célici pevec bédím, a duh se zataplja mi v sliko,
 Lepše ni záme slikár slike zamíslil nikdár ...
 Prêprosta vas, dom kmetski v vasí, sneg krov mu pobélil,
 Sveč je ledénih pod kap mrzli pritrdil mu mráz.
 V lini cerkvéni je zvon Mariji odpel že pozdrave,
 V kmetsko je hišo priplúl čárobni svéti večér. —
 V ôknih zabliska se luč, pozdrav govórí si družína:
 „Hvaljen nam bódí na vek Jezus, Rešítelj svetá!“
 Vrata se hišna odpró, kadila božičnega v izbo
 Sládki razlije se vonj, v duši pobožnost dramèč.
 Oče se hišni kadít je odpravil po shrambah prihišnih,
 Davni zapûstil mu rod v dédščino šego je tó.
 Glásno molitev molèč pohaja vse kóte domovja,
 Véрно jih vse pokadí glásno molitev molèč:
 Da bi nebeški Gospod obvároval slednje nezgóde
 Rôdni premili mu stan, njêmu in vnukom za njím ...
 Mati pa v izbi mej tem približa do bele se mize,
 Pražnji, najličnejši prt nánjo pogrne skrbnó;
 Kruhe božične zloží na mizo s hvaležnim očésom:
 Vsak je lepó zapečén — dobro imela je peč —
 Vendar najlepši od vseh p o p r t n í k se ji vidi veliki,
 Toli vznesèn še nikdár ni bil in toli lahák.
 Kruhe na mizo zloží ter s prtóm jih mati pokrije:
 Saj je nocoj se rodíl On, ki je ž í v í naš k r u h — —
 Skrômna večerja — — Potem pa pričnè se prísérno veselje,
 Kakor ga iščeš zamán v grajskih razkošnih doméh.

¹⁾ Glej: Dom in svet“ 1892, 1893, 1895.

K pēči pritisne se ded in z babico mati in oče,
 Deco pa umni pastir k jaslicam zbēre pred „kót“.
 Jaslice krásne zares: Po hribcu zelēnem iz máha
 Béle stezíce vijó, križajo se in gubé;
 Truma pastircev bēdí pri krotkih ovčicah na paši,
 Angelskih pevcev je zbor trudne jim vzdrámil oči;
 Zvézde repáte sijāj igrá si nad hlevcem ubožnim,
 V hlevcu Devica klečé svojega móli Sinú,
 Večnega móli Bogá, ki v jasli ga je položila —
 Prêprosti, revni tesár tik ob Devici klečí . . .
 Jaslice krásne zares . . . in krásna ta pesem pobožna,
 Ki iz nedolžnih zdaj prs nežno-ljubó zazvení:
 „Čudo poglejte nocoj . . .“ prepeva si pesem mladina,
 Déklica vbira naprej, bratec prilaga za njo;
 Čárobno pesem zvení — ne more káj ded si pri pēči,
 Da ne bi tukaj in tam malo pomagal še on.
 A ko umolkní je spev, pohvali si babica deco,
 Dedu pa pravi tako, da mu okóren je glas . . .
 Tu pa iz vivčka pepél iztrka si dedek počasi,
 Pa se za malo mu zdí bábični sméli ukor;
 „Glas moj okóren, nù dà — a čakajte“, živo pristavi,
 „Čákajte, da vam povem, nékoč kakó sem jaz pel!“ — —
 Pa jo zastavi povest o blážení, davni mladosti
 Sebi v prísrčno sladkóst, deci brezskrbni v pouk
 Dolgo, sprelépo povest . . . Oj koliko dragih spominov,
 Koliko módrih besed, koliko sméha in šál! . . .
 Pôtlej pa zopet se spev zaôri po hiši prijazni:
 „Slava v nebesih Bogú, ródu človeškemu mir!“
 Dedek glasneje kot prej pripeva k božičnemu spevu,
 Nájsi drží še tako babica se mu na smeh — —
 Spev se za spevom vrstí — a babica, oče in mati,
 Oni pač tudi pravljíc znajo iz prêšlosti dnij. —
 Naglo poteka večér, in sreči le-tej in veselju
 V grajskih razkošnih doméh iščeš zamán jim sledú. —
 Zdajci iz line se zvon oglási po mírni se vási,
 Sveti polnočni se čas bliža v svetišče vabèč.
 Deca je trudna sevé, — a oče in mati na noge,
 Babica tudi na pot v božji odpravi se hram.
 Dedek naj váruje dom, in luč naj prijazno — sveteča,
 Dokler zazôri se dan, v kmetski naj hiši gorí:
 Saj je rodil se nocoj nebeški je božji Rešitelj,
 Luči pravečne izvôr, sam najsijajnejša Luč . . .

Šestič oziraš na me, prijazna se zvezda božična,
 Kar me čez rojstveni prag v svet je zanesel korak,
 Šestič v tujini spomin prečudne obhajam dogodbe,
 Ko je najvišji se Kralj v hlapca ponižal za nas.
 V célici pevec bēdí — in duh se iz snà mi predramí:
 Drážestno sliko spomin čaral je mēni zares —
 Božič prelestni — d o m á . . . oj tiho, srcá koprnenje:
 Skoraj resnica bo spet: božič prelestni — d o m a !

M. O.

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige družbe sv. Mohorja za 1. 1896.

Od 1. 1895. do 1. 1896. se nam kaže zopet znaten napredek, bodisi v številu udov, bodisi v knjigah. Izkušnja kaže in priča, da je sedaj družba na pravi poti. Veselo znamenje je zlasti to, da vsi zavedni Slovenci in vsi naši časniki jednoglasno delujejo in vnemajo za družbo; v nobenem narodnem delu nismo tako jedini, kakor smo tukaj.¹⁾ Da, prav družba sv. Mohorja kaže, kako je za našo književnost potrebna jedinstvo, ako želimo lepih uspehov; kaže pa tudi, kakšno slovstvo sme upati ugodne bodočnosti.

Letos je dospela družba do 75.227 udov. To je zares lepo število! Ako se oziramo na majhno število Slovencev, smemo reči — kolikor vem —, da noben drug narod se ne more ponašati z enakim književnim in verskim društvom. V ljubljanski škofiji pride na 19 oseb po jeden ud Mohorjan; ali počez se lahko reče, da vsaka druga ali tretja družina že ima mohorske knjige. Kakor je to zares veselo, tako pa nam to število tudi pravi, da se dá podvojiti in potrojiti celó na Kranjskem. Torej le še na delo!

Letošnjih knjig je šest, različnih po vsebini in obliki.

Zgodbe sv. pisma. Slovincem priredil in razložil dr. Frančišek Lampe. 3. snopič. 4°. Strani 225—352. — V tem snopiču se obdeluje sveta zgodovina od onega časa, ko je dobil Mojzes novi tabli, pa do Samsonove smrti, torej jako obširna dôba. Zvedenec umeva, da je bilo tukaj treba mnogo krčiti, bodisi z ozirom na bralce, bodisi z ozirom na to, da se mora delo pomikati naprej neprepočasno.

Ocenjati „Zgodeb“ ne moremo; samo nekaj pripominjamo zastran slik. Primerilo se nam je že večkrat, da je kak bistrogled kritik opazil v slikah neprimerne stvari, katerih sami nismo opazili. Gledamo namreč pri slikah na splošni značaj, in ne preiskujemo teh in teh rečij z drobnogledom. Otroci se ne pohujšujejo, ako vidijo kako golo roko, pač pa poželjive oči kakega odrastlega izprijenca. Četudi je jako, jako težko, dobiti slik, katere bi ustrezale vsem нравnim zahtevam, vendar bomo v bodoče še bolje pazili in rajši zavrgli podobno, kakor da bi jo objavili komu v spotiko.

L.

Slovenska pesmarica. I. zvezek. 8°. Str. 205. — Kakor je nekdanj „Cecilija“ mnogo koristila

¹⁾ Kolika je stanovska občutljivost, to so nam pokazali zadnji pojavi v slovenski kritiki. Dobro, a pomnite: Česar nečeš, da bi drugi tebi storili, tega tudi ti drugim ne stôri!

cerkvenemu petju, tako hoče sedaj koristiti posvetnemu petju „Pesmarica“. Naš narod rad poje. Rečemo pa še rajši in bolj po resnici, da je nekdanj jako rad pel, zakaj dandanes nazaduje med narodom petje vsestransko: poje se manj in poje se slabše. Kako radi pojó kmetiški fantje nedostojne in celó grde pesmi, to je dovolj znano.

Res potrebno je bilo, da je odbor tako razširjene družbe sv. Mohorja sklenil povzdigniti posvetno petje z dobro in mično „Pesmarico“. Ta lepa zbirka bo gotovo globoko prodrila med narod, če ne hitro, vsaj polagoma.

V obče smo s knjigo lahko zadovoljni. Da pa vendar odkrito izrečemo še drug del svoje misli, povemo, da se nam nekatere pesmi zdé nekam previsoke za naš namen. Lahke pesmi se udomačijo najprej, težke bodo ostale samo na papirju. Med „narodom“ ni mnogo zborov, ki bi bili kos vsem natisnjenim pesmam. Seveda, urednik si je mislil: Razlika mika — in — za vsakega nekaj! Ker imamo tukaj šele prvi zvezek, upamo, da nam podá gospod urednik pozneje še več pravih narodnih pesmij.

V besedah pa želimo, da bi se apostrofi in drugi pesniški nedostatki odstranili, saj slovenski jezik je že toliko olikan, da se jih lahko ognemo. V tem oziru bi utegnili biti boljše. Kaj slabo se sliši in bere n. pr. stran 198. poslednja kitica:

Oh, naj spominja in vselej nas viža
Posihdob znamen'je mis'jonskega križa!

Kakor je gospod koncertni vodja M. Hubad v glasbi nekatere akorde premenil in izboljšal (vendar je vsakega še živečega skladatelja vprašal, ali sme nekoliko preminjati, ker se po njegovem mnenju to in ono bolje glasi in je izvajanje lažje), tako bi tudi želeli, da bi gospod župnik J. Aljaž dal besede kakemu veščaku v popravo.

S tem pa nismo hoteli knjigi kratiti veljave in urednikove zaslužene hvale. Knjiga se nam zdi velepomembna in zlato darilo družbe sv. Mohorja, zato smo v oceni — dejali bi — nekoliko sitnejši kakor po navadi.

L. & H.

Marija Devica, majnikova Kraljica. Izvirno spisal P. Beks, general društva Jezusovega. Slovincem priredil Anton Žgur, duhovnik ljubljanske škofije. Izdala in založila družba sv. Mohorja v Celovcu. 1896. Z dovoljenjem prečastitega krškega knezoškofijstva. — Slovenci se ne naveščamo „Šmarnic“. Tega si v svesti nam je družbeni odbor zopet podal „Šmarnice“, ki so za nas sicer nove, a so doživele v Nemcih že 15. natisek. Knjiga je razdeljena na tri dele. V prvem so pobožnosti k Mariji Devici, majnikovi Kraljici, in sicer za vsak dan v mesecu po jedno premišljevanje iz življenja Marijinega, po jedna molitev,

pojasnjujoča hkrati lavretanske litanijske, in po jeden vzgled, povzet skoro brezizjemno iz življenjepisov svetnikov, kateri so bili prav posebni častilci Marijini. Ta oddelek se odlikuje po lapidarnem zlogu, kjer ima vsak stavek zase kaj pomena; pozna se mu, da je sad mnovega premišljevanja, in za nas več ali manj novo izločevanje posameznih točk priča, da je to delo učenega jezuita. Drugi del obsega razne molitve, med katerimi bi mašne že smele biti krajše. Zaključen je ta del s tehnično dovršenim prevodom malih dnevnih v čast Materi Božji, katere je prevel naš vrli pesnik g. A. Hribar. Zastran molitev, ki so sploh v bogoslužni rabi, nikakor ni odobravati, da jih ima skoro vsak nov molitvenik kaj izpremenjene; tu omenjamo le molitve po vsaki tihi sveti maši in lavretanskih litanij, kjer se v našem molitveniku čita n. pr. namestu „sv. Mati Božja“ — „sv. božja porodnica“, potem „Mati prečudežna“, „Devica najmodrejša“. V tem delu se pogrša molitev v čast sv. Jožefu, ki se moli pri rožnivenški pobožnosti. Gledé na pesniški proizvod tega dela poudarjamo posebej še, da je kaj lepo in koristno, ko imamo v letošnjih družbenih knjigah pesmi nabožnega obsega od pravih pesnikov. Bil je že skrajni čas za to. Ako je treba svetne pesmi toliko likati in piliti ter skrbeti za blagglasne rime, ali naj mar nabožne pesmi po obliki zastajajo za onimi? In vendar, kako malo imamo od naših najboljših pesnikov nabožnih proizvodov! Po drugi strani je pa ogromno število svetih pesmi v obliki slabo rimana proza od raznih pesnikov, katerih „duh je sicer voljan, meso pa slabo“. V tretjem delu so pesmi brez podpisov v čast Mariji Devici, majevi Kraljici.

Jezik v naši knjigi je dovolj lep, a bil bi še lepši, ko bi ne bilo zlasti v molitvah prvega dela toliko samostavnikov. Tudi ni izdajatelj dosleden v pisavi: Mati Božja in božja porodnica, piše te pridevke sedaj z veliko, sedaj z malo začetnico. Tuja lastna imena naj bi se pisala po izreki, vsaj v oklepu. V knjigi, našem preprostem ljudstvu namenjeni, naj se nič nerazumnega ne „učini“, niti od „vzornikov“, „koji bi potem manj „dopadli“. Stavek: „Ko nekoliko časa svoje oči proti nebesom obrne“ ni pravilen (str. 41). Odstavek o razodenju sv. Brigitte bi bolje izostal (str. 121). Slika pred naslovno stranjo bi bila lahko lepša. Sicer pa se mora splošno reči, da je letošnja šmarnična knjiga po vsebini in jeziku boljša kakor marsikateri molitvenik prejšnjih let.

Val. Bernik.

Hrvaška književnost.

Predavanja o knjizi staroslovenskoj. Napisao Iv. Radetić sveč. profesor. Senj 1896.

V tej knjigi podaje pisatelj v navadnem preprostem načinu pregled vprašanja o jeziku staro-

slovanskem in nadaljevanju slovstvenega delovanja Cirila in Metoda. Knjiga je razdeljena v šest razdelkov. Govori o Slovanih pred dohodom sv. Cirila in Metoda v Panonijo; o Cirilu in Metodu, o narodu, kateri je govoril jezik najstarejših slovanskih knjig; o pismu Cirilovem; o slovstvenem delovanju sv. bratov na Moravskem, Hrvaškem, v Srbiji in Bulgariji. Pisatelj je v kratkem posnel vse, kar se je pisalo o tem na Hrvaškem in sploh med Slovani; iz tega povzema, kar se mu je zdelo najgotovše. Zgodovinskim načinom razpravlja vprašanje, kateri Slovani so govorili staro-cerkveni jezik; dovršuje pa razpravo z mnenjem Jagićevim „da su sv. braća mogla sobom donijeti narječje, a to bi bilo macedonsko ponješto različno od bugarskoga.“ Panonija nam je izhodišče za stari slovanski jezik, odkoder je prišel kot liturgični jezik med druge Slované. — Knjiga je pisana za širše občinstvo, torej se priporoča vsakomur, ki ga zanima to vprašanje.

Povjest župa i crkava zagrebačkih. I. Župa sv. Marka. Napisao Janko Barle. (Potiskano iz Obzora.) Dionička tiskara v Zagrebu. 1896. 8°. Str. 105.

Ime ga. Janka Barleta ni neznano čitateljem tega cenjenega lista; marljiv sotrudnik mu je bil od njegovega začetka. Pa tudi drugodi na slovenskem slovstvenem polju nahajamo mnogo njegovih spisov. Sedaj pa je obdaril tudi svojo drugo domovino in njeno glavno mesto s prvim večjim delom veččega svojega peresa. Namenil si je namreč spisati zgodovino zagrebskih župnij in tako dopolniti prekrasno delo Tkalčičevo, katero opisuje zgodovino prvostolne cerkve zagrebske. Prvi zvezek je izdal lani, in v njem popisuje zgodovino prve in največje župnije ne samo v mestu, ampak tudi v celi zagrebski nadškofiji, — župnije sv. Marka. Natančno iz virov je popisal v prvem delu zgodovino same stavbe župnijske cerkve, oltarjev, orgel, propovednice, krstilnice, izpovednic, zakristije, zvonov, zvonika, kapelic, potem vrsto župnikov, kapelanov (žal, da kapelane našteva samo do leta 1800), orglavcev in pevcev, a nazadnje raznoterne cehe in bratovščine. V drugem delu opisuje vse podružnice, od katerih jih je nekoliko že porušanih in povsem pozabljenih. Pisatelj je lepo dovršil svojo nalogo in nam v skupini podal, kar je po raznoternih arhivih in knjižnicah raztreseno, lep donesek k cerkveni zgodovini na Hrvaškem, posebno pak v njenem glavnem mestu Zagrebu. Upamo, da tudi nadaljni zvezki ne bodo zaostajali za tem in da kmalu ugledajo beli dan.

Družba sv. Jeronima je izdala za l. 1896. te - le knjige:

1. **Danica.** Koledar i ljetopis društva Svetojeronimskoga.

2. **Život Gospodina našega Isusa Krista,** kako ga četiri evangjelisti opisuju. Od Georgia

Hesera. Preveo iz latinskoga jezika a djelom popravio i popunio Dr. Josip Štadler, metropolit i nadbiskup vrhbosanski. Knjiga II.

3. **Vračara Klara.** Pučka pripovijest. Napisao Ivan Lepušić.

4. **Štitite životinje.** Opomene mladeži. Po njemačkom priredili L. Strzalkowski i Ad. Hofman.

Kakor se vsako leto trudi odbor, da poda udom družbe kolikor mogoče dobre knjige, tako je tudi letos storil. Danica je prav izborno sestavljen koledar, a tudi povest „Vračara Klara“ je prav za ljudstvo primerna in poučljiva. Žal da se družba nikakor ne more razširiti med hrvaški narod kakor bi mogla in morala. Čeprav je sedaj udnina na leto za kmete, obrtnike in dijake le 50 kr., ni število udov čez 16.000.

V. Bučar.

Bog i Hrvatska ili ozbiljne misli za vjeru i domovinu. Hrvatskom narodu poklanja Ivan Nepomuk Jemeršić, župnik grubišnopolski. Zagreb 1896. Nakladom Piščevom. Tisak Antona Scholza v Zagrebu. 8° str. 289. Cena 1 gld. 20 nov. —

V tej knjigi obdeluje znani pisatelj geslo narodno: „Sve za vjeru i domovinu — za Boga i Hrvatsku!“ ali, kakor tudi peva:

Širi ljubav k vječnom Bogu,
Koji sudbom svieta ravna;
Da nam narod bude sretan
Hrvatska nam bude slavna.
Nek nas složi ljubav bratska,
Živila Hrvatska!

Na dolgo in široko razpravlja dosegljivo bodočnost hrvaškega naroda; govoreč o Bogu in sodbi njegovi posameznih narodov pravi, da je Bogu vsak narod mil in drag, da on odločuje usode narodov ter je vsakemu narodu posebej določil domovino, kjer naj živi, podarivši mu dar jezika, do katerega ima vso pravico, in nihče nima pravice mu ga jemati s silo. Vse to dokazuje z vzgledi iz svetovne zgodovine. Vera, pobožnost in narodnost so v vsakem narodu tesno združene, tako tudi v hrvaškem. Opisuje nevero in njene vzroke, sijaj narodne prosvete, izobrazbo in umetnost posameznih narodov, in to obrača na Hrvaško. Vsi sloji so dolžni delovati za blaginjo domovine, po geslu: „vsi za jednega in jeden za vse“; v slogi je moč narodova. Hudo udriha po odpadnikih, kateri se sramujejo očitno spoznavati svoj narod in materni jezik. Naposled tolaži nesrečne narode — tudi hrvaški — z boljšo prihodnjostjo.

O. H. Š.

Razne stvari.

„Kristus“. Leonova družba na Dunaju si je pridobila veliko zaslugo in trajno hvaležnost vseh prijateljev glasbe, da je v dan 18. grudna m. l. priredila prvo popolno proizvodbo veličastnega Lisztovega oratorija „Kristus“ na Dunaju. Slavni glasbenik Fran Liszt (roj. 1811, umrl 1886), je dovršil to veliko svoje delo l. 1866. in v prvič se je proizvajalo v celoti v dan 21. vel. travna l. 1873. v Weimaru pod njegovim osebnim vodstvom. Na Dunaju se je le prvi del izvajal l. 1871. v filharmoničnem koncertu. Zanimanje je bilo torej — umevno — veliko, in obširna dvorana napolnjena do zadnjega kotička. Časopisi so prinesli večinoma že popreje vsebino oratorija in oceno glasbe, tako da je ta bila slušalcem v bistvu znana ter se je vse zanimanje obračalo na delo samo.

Lisztov „Kristus“ ni delo v običnem okvirju oratorija, marveč je nekak ciklus krasnih orkestralnih in mogočnih pevskih točk, katere veže le ista ideja. Vse delo razpada na tri dele: v božični oratorij, po razglasenju, ter v trpljenje in vstajenje Kristusovo. — Prvi del podaja instrumentalen uvod, — oznanjenje angelovo (kjer se pričetkom vrsti sopran-solo z zborom, in naposled združi v mogočni „Gloria in excelsis“) — staro cerkveno pesem: „Stabat mater speciosa“ (zbor z orglami) in dve orkestralni točki: Pastirji pri jaslih in Potpnica treh kraljev. — Drugi del podaja blaženstva

(melodična deklamacija baritona, kateremu ponavlja in odgovarja šesteroglasni zbor), oče naš (zbor z orglami), ustanovitev cerkve („Tu es Petrus“ in „Simon Joannis, diliges me?“ veličastno in milo, v izborni karakteristiki), krasno orkestralno točko: vihar na jezeru, — in slednjič veličastni vhod Kristusov v Jeruzalem z ogromnim „Hosana“ in „Benedictus“.

Tretji del slika Kristusa na Oljski gori (bariton-solo in orkester) z neizrekljivo milobo, — podaje pesem „Stabat mater dolorosa“ (za solo, zbor, orkester in orgle) — velikonočno pesem: „O filii et filiae“ (nežni zbor), ki preide v mogočni „Resurrexit“ in „Alleluia“ (zbor, orkester, orgle).

Ves oratorij je imel izreden uspeh, vse točke so se sprejele z najživahnejšim odobravanjem. Pa se tudi ni mogoče dovelj načuditi silnemu geniju Lisztovemu, ki je združil v toliko mojsterski obliki v cerkvenem duhu tako zakladnico pevskih in orkestralnih točk, dovršenih v obliki, in kljubu temu umljivih tudi lajiku, v srce segajočih in duh razvnamajočih. — Težavno nalogo je dovršil dirigent prof. Loewe izborni, solisti (baritonist gospod Tullinger iz Strassburga, in sopranistinja, Dunajčanom dobro znana gdč. Chotekova), zbor in orkester — vsi so izborni pogodili svoje težavne naloge.

Oratorij je trajal, z malimi, po odobravanju provzročenimi presledki, tri in pol ure; vsekako

to preutrudi in prenasiti; ako bi se podal v treh delih (v treh koncertih), bilo bi možno posamezne krasote bolje utisniti si v spomin; tako pa je obudil zlasti utisek veličastnosti.

Naša „Glasbena Matica“, ki je že izkazala v mnogih težavnih proizvodbah svojo izbornost in izvežbanost, morda soznani rojake v domovini o priliki vsaj z nekaterimi odlomki tega veličastnega dela.

F. Göstl.

Doma in po svetu.

I.

Ko se je naš list iz majhnega mladinskega glasila polagoma povečal in premenil v list za širše občinstvo in posebno za slovenske družine, silil ga je njegov načrt, naj podaje svojim bralcem tudi mirno, stvarno in umno pisan razgled dogodkov domačih in tujih. Ker je jako kočljivo, sitno in težavno pisati o tako imenovani politiki, zato smo se ogibali tega dela, kakor dolgo smo se mogli. A list ni popoln, ni časopis, ako ne opisuje svojega časa, svoje dôle. Res se lahko zameri nekaterim bralcem, ki niso istega mnenja kakor pisatelj. Vendar upamo, kar se nas tiče, da bo vsak razsodni naročnik spoštoval, ako tudi ne odobral, nazore poročevalčeve. Kako namreč more naročnik zahtevati, naj bo urednik in pisatelj ali brez trdnih nazorov, ali nekak kameleon, ki preminja barve, kakor hoče? Sicer se pa dá pisati tudi tak svetoven pregled brez strankarske tesnocrčnosti. Za to se bomo prizadevali.

Doma se ni dogodilo v novejšem času nič takega, kar bi bilo res pomenljivo za ves naš narod. Omeniti vredno je pač to, da se tudi pri nas čim dalje bolj širi socializem in kaže svojo moč. Iz ljubljanskega mesta sili po Kranjskem v mala mesteca in v take kraje, kjer je veliko delavcev. Jednako je po drugih slovenskih pokrajinah. Socializem hoče popolnoma preosnovati sedanje države in družabne razmere. Ali bo v to preosnavljanje pomagal tudi slovenski narod, ne moremo vedeti sedaj: težko se bo odtegnil splošnemu toku. Gotovo je pa tudi to, da bi socializem pahnil naš narod v veliko nesrečo, ker je po svojih načelih nasprotnik vsake vere, zlasti pa katoliške. O tem bomo še slišali. — V **tujini** pa so se godili v drugi polovici lanskega leta važni dogodki, ki nam kažejo prav živo, po kakšnih nravnih in političnih načelih ravnaajo omikane vlade. Po vsem svetu se piše in govori o strašnih razmerah v **Armeniji**. Že l. 1894. so pobili Turki in drugi mohamedani več tisočev armenskih kristijanov. Proti koncu l. 1895. so Turki zopet divjali zoper kristijane. Že začetkom minulega leta so naštevali žrtev, da je bilo groza. Poročilo v „Kathol. Miss.“ 1896, 2. pravi, da je bilo do meseca svečana min. leta pobitih 60.000; v mestu Diarbe-

kirju samem 5000, v okolici 15.000. Tako hudo ni bilo divjanje Turkov niti leta 1860., ko so v Siriji pobijali kristijane od hiše do hiše. A vse to še ni bilo dovolj. Lansko leto se je začelo morjenje prav po zvito sestavljenem redu, ki ga je določila brez dvoma vlada v Carigradu in ga je potrdil sultan sam. Takih grozovitostij in tako malovrednega potuhnjenega vedenja, kakoršno je kazala turška vlada v poslednjih mesecih, menda ne pozna svetovna zgodovina. Meseca vel. srpana so morili po Carigradu Armence z raznimi izgovori in pretvezami. Podtikali so jim zaroto, potem ropanje, zlasti, da so napadli banko otomansko i. dr. Večina je bila čisto izmišljena in samo zatročena med razdivjano druhal, da je pobijala kristijane. Turki so bili oboroženi, a kristijanom so orožje pobrali in jih potem pobili, otroke podavili, ženske oskrunili. Noben kraj, nobena beseda jim ni bila sveta. Kakor v Carigradu, tako so ravnali drugodi. Doslej cenijo nad 100.000 mrtvih.

In evropske vlade, ki so na stališču splošne humanitete, kaj so storile in kaj storé za kristijane v turškem cesarstvu? Posvetujejo se, ponižno ugovarjajo, dadó si pokorno pa lažnivo odgovarjati od Turka, in vse to se vleče vrh vsega tega neznansko dolgo, od meseca do meseca, da med tem dela Turek, kar hoče. Prav tu se vidi, kako nedostaje voditeljem svetovne politike ne samo krščanskega, marveč tudi človekoljubnega duha. Zato moramo reči, da so grozne morije Armencev l. 1896. ne samo nov vzrok, da se turški krvočnosti stori vsaj jedenkrat radikalno konec, ampak so neizbrisen madež za sedanje vlade. — Značajnost vladajočih mož se kaže tudi jako očitno pri obisku **ruskega carja** v Parizu. Ruski car torej, ki doma ne dovoli narodom slobode, išče prijateljstva pri Francozih, ki se ponašajo, doma in pred svetom, s prostostjo; in prav ti Francozi se klanjajo ruskemu vladarju s smešno navdušenostjo. — Ko so bile slavnosti carjevega obiskovanja pri kraju, prišla je na Nemškem neka stvar na dan, ki je razsvetlila razmere vladne kakor blisek v temni noči. Znano je, da so zvezane tri države: Avstrija, Nemčija in Italija v tako zvani **trozvezi**. To zvezo je ustvaril najbolj bivši nemški kancelar Bismarck zoper Rusijo in Francijo. Vsled te zveze si morajo države druga drugi pomagati, ako napade katero sovražna država. To je bilo vse v redu in tudi vsem znano. A zviti Bismarck je povedal meseca vinotoka m. l. v časopisu, da je bila poleg te trozveze do l. 1890. še druga **pogodba** med Nemčijo in Rusijo, vsled katere bi morala ta kakor ona ostati v prijaznem miru, ako bi drugo napadla brez izzivanja sovražna sila. Potemtakem je bila Avstrija dolžna pomagati Nemcem zoper Ruse in Francoze, a Nemčija bi pustila — četudi je zaveznica naša — naj Rusija stare Avstrijo, ako jo hoče in more. Take so torej visoke zaveze!

Socijalni pomenki.

Soditi smemo, da smo si z bralci „Dom in svet“-a že dobri prijatelji. V lanskem letniku smo na tem mestu razpravljali več točk, tičočih se tako važnega družabnega vprašanja. Nikakor ga nismo dovršili; zato nam drugega ne kaže, kakor letos nadaljevati stvarino. Torej prosimo nove bralce, naj ne prezró naših skromnih vrstic na platnicah. Pomenkovali se bomo tako, da bodo lahko umevali vsako razpravo, ako bodo le čitali pozorno. Zato naj brez skrbi vstopijo v kolo naših starih znancev in naj nas spremljajo po obširni poljani, katero odpira socijalno vprašanje.

Spodobi se, da pričetkom leta napravimo nekak uvod svojim pomenkom in v njem ob kratkem narišemo pot, po kateri hočemo letos hoditi. Vsako znanstveno raziskovanje se mora ozirati na zgodovinski razvoj tiste stvari, katero obravnava. Namen socijalnim pomenkom je izražen že v naslovu. Seznaniti hočemo svoje bralce z idejami, ki se tičejo socijalnega življenja. Ob tem si moramo ogledati izvor teh idej in njihovo moč na življenje. Pa najboljša merilo za socijalne ideje, koliko so namreč veljavne, opravičene in dobre, je v njih uspehih. Vsled tega moramo pri vsaki taki ideji opazovati njen vpliv, ki ga je pokazala v življenju. V to nam bo torej služila zgodovina.

Tako bomo samo po sebi spoznali, kakšni so razni sestavi ali celotni nauki, po katerih izkušajo urediti družabno življenje na svetu; uvideli bomo pa tudi, koliko so vredni. Vrh tega se nam bo pokazalo sedanje družabno stanje v svojih vzrokih h krati z zdravili, ki nam jih zanje ponujata izkušnja in pamet.

Da bi mogli obširno obravnavati svoj predmet, treba bi nam bilo obravnavati vso človeško zgodovino s socijalnega stališča. To bi bilo pa preobširno in v naših razmerah naravnost nemogoče.

Tako delo more roditi šele prihodnost. Sedaj nimajo za to stvar pravega zanimanja in prave modroslovske podlage niti pisatelji, niti bralci. Zgodovine, ki se sedaj pišejo, obravnavajo prav za prav samo dogodke, ki se tičejo vladajočih slojev in oseb. Cesarji in kralji, vojskovodje in knezi se natanko opisujejo. Tudi velike pesnike in učenjake, in po vrh še velike lupeže spoznavamo natančno. Zgodovinarji nam opisujejo, kdaj so se rodili in ženili, kako so se prepirali in bili, in kako so umirali. Vse to je lepo in zanimivo, a življenja ljudstva pri tem vendar ne spoznavamo.

Socijologu ali družboslovcu je pa ljudstvo prva in poglobitna reč. Človeška narava mu je središče vidnega

sveta in po njej meri pravico in resnico, dobro in slabo, lepo in grdo, koristno in škodljivo. Ne kak posamezen stan, ne kaka posamezna družba, marveč človek sam na sebi ga v prvi vrsti zanimlje. In ko pregleduje zgodovino, gleda jo uprav s tega stališča. Tako sodi vse dogodke in jih uvrščuje med zmote ali med resnični napredek.

Človeška narava, katera mu je bližnje merilo za vse, kar je v vidnem, človeku neposredno dostopnem svetu, mora mu bi biti seveda najpreje do pičice jasna. Ako se tu moti, potem je vse drugo izvajanje neresnično. Ker je pa človeku nemogoče pojmovati človeško naravo brez razodetja, zato je v tem oziru na trdnem samo krščanski družboslovec. Samo on vé, kaj je človek, od kod je, od kod je zlo ali greh v njem in krog njega, kam gre. Samo on ve, da je človek živo čutno, umno bitje, bistveno od Boga odvisen, za Boga ustvarjen, povzdignjen v nadnaravni namen, po grehu pokvarjen, po Kristusu odrešen in h krati namen vsemu stvarnemu stvarstvu.

Kdor se moti v tem oziru, moti se v vsem družboslovju. S tega stališča hočemo motriti posamezne družbene preosnovne poskuse.

Najpreje si hočemo ogledati tako zvane teoretične utopije.

Ime utopija¹⁾ je prvi rabil Tomaž Mór. Ta blagi in duhoviti Anglež je hotel v 16. stoletju podati načela prave vlade v urejeni državi. V ta namen je popisal vzor državnega in sploh družabnega življenja, kakoršno si je sam mislil na nekem otoku, kateremu je dal ime Utópia.

Odtod imajo vsi podobni spisi, katerih pozna svetovna zgodovina obilo, svoje ime. Odtod se imenuje splošno vsaka ideja, ki je zavaljo svoje pretiranosti nemogoča, utopijska.

Za utopisti se bomo pa pečali z glavnimi družabnimi preosnovatelji novejša dōbe, katere večinoma ločuje od prejšnjih materijalistično naziranje o svetu in o človeku. Kdor ne sega globlje v zadnje temelje, na katerih se snuje kakega posamnika mišljenje, ne more umevati, kako je mogel v svojih podrobnih izvajanjih zaiti tako daleč. Kdor pa zasleduje izvor zmotam, temu je nakrat vse jasno. Logična doslednost se navadno nahaja v vsakem človeškem umovanju; toda, premise ali prvi stavki so prečestokrat napačni.

In premise, na katerih sloni vse modrovanje mnogih novodobnih naših sveta popravljalcev, so materijalistične. Tisti skepticizem, ki sta ga v novejša modroslovja uvēdla Kartezij in Bacon

¹⁾ Ime izraža kraj, katerega v istini ni.

Verulamski, je jel kmalu kaliti. Na Angleškem sta se ga poprijela Hume in Locke in sta ga dosledno razvijala. Začetkom se je trdilo: Vse drugo je dvomno, samo, kar spoznavamo po izkustvu, je gotovo. A kmalu se je jelo tajiti tudi to. Tudi človeška čutila ne dajejo nobene izvestnosti; tudi njim ne smemo verjeti; tako so trdili kmalu učenci tistih, ki so z dvomom podrli resnici ves temelj.

Že na Angleškem se je ta dvomljivi duh pokazal tudi v verskem in nraavnem oziru. Že začetkom sedemnajstega veka je bilo mnogo mož, ki so se javno ponašali s svojim uporom proti cerkvenemu krščanstvu. Izprva so se upirali posamnim točkam, razdirali so le posamne stebre razodete vere, kmalu so se jeli ustavljati vsemu razodetju, naposled so tajili celó Boga in sploh vso izvestnost naravno-verskih resnic.

Z Angleškega je prešel ta upor na Francosko in je ondukaj v tako zvanih enciklopedistih imel najvnetejše zastopnike. Bogotajstvo v verskem, podli cinizem v nraavnem, revolucijska kritika v političnem oziru — to so glavni znaki te dóbe. Završila jo je krvava prekucija, v kateri je padla Ljudevita XVI. glava pod giljotíno.

Vse to gibanje je v svojem bistvu materialistično. V človeku ne vidi več krone stvarstvu, ne pozná več niti njegovega naravnega dostojanstva, o nadnaravnem namenu njegovem pa seveda neče vedeti nobene besedice.

Navidezno znanstveno je gledé na človeka utemeljen ta materializem šele po Darwinovi knjigi (v nemškem prevodu): „Abstammung des Menschen durch geschlechtliche Zuchtwahl“ l. 1871. — V tej knjigi trdi Darwin, da je človek

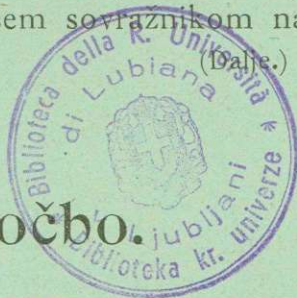
navstal v osrednji Afriki iz tako zvanih katarinskih opic v boju za obstoj in po spolskem izboru.

A že sto let preje je Adam Smith načela, po katerih je Darwin v svoji domišljiji skoval človeški rod, uporabljal na gospodarskem polju. Materializem v družabnem življenju se je torej pojavil preje, nego v naravoslovju, in po pravici trdimo, da je naravoslovsko raziskovanje v tem oziru stalo in še stoji pod vplivom družabno skvarjenega duha svojega časa.

Pot materializma se je torej pričela v modroslovju, nadaljevala v bogoslovju, brž potem prestavila v politiko in národno ekonomijo in šele nazadnje stopila na svoja naravoslovna, znanstvena tla.

Z materialističnimi družboslovci se bomo dosledno tudi pečali v svojih pomenkih; zlasti si bomo ogledali Karola Marksa in Engelsa, ki sta zaplodila sedanje tako silovito socijalno-demokratsko gibanje.

Če ostane kaj prostora, ozirali se bomo potem na posamne delavske stanove, ki potrebujejo socijalne preosnove. Opisali bomo njihove stiske in podali tudi sredstva, po katerih jim je mogoče rešiti se. Tako bomo, kakor se nadajamo, ustregli svojim bralcem in jim podali času primerne pouka in razvedrila na tem mestu. Bog blagoslovi naše delo, pomnóži število naših prijateljev in združi vse naše krščansko misleče domoljube v krepko, zmagalno četo proti vsem sovražnikom našega naroda!

Vabilo na naročbo.

Četudi so naše javne razmere leposlovju neugodne, vendar začenjamo z močnim pogumom 10. letnik. Zaupamo v pomoč božjo; zaupamo tudi trdno, da vstrajno delo ne bo brez uspeha.

Naš program je znan. Nikakega vzroka ni, da bi ga preminjali. Pač pa ga bomo v novem letu razširjali. Slovenci smo v poslednjem času jako napredovali, seveda v dobrem in slabem. „Dom in svet“ ne more biti dandanes kakor otrok, ki bi se samo igral; ne more biti kakor stari ded, ki bi pripovedoval samo lepe pravljice, marveč biti mora kakor zrel mož, ki umeva in hoče delati za blaginjo svojega bližnjega, pa tudi odločno braniti to blaginjo zoper vse krivične napade. Oznanjamo mir, ki je pred vsem potreben našemu narodu; a ni nam v mislih gnili mir, znamenje propalosti,

ampak mir v soglasju z večnimi resnicami, s krščanskimi načeli. Si vis pacem, para bellum: tudi miroljuben človek se mora včasih spoprijeti z objestnimi nemirneži in napadniki.

Zlasti se bomo prizadevali podajati veliko poročil in novic: o znanstvu, umetnosti, novih iznajdbah, gospodarskih izkušnjah itd., kakoršne bodo koristile slovenskim družinam.

Potrebno, jako potrebno se nam zdi, naročnikom poročati tudi o kmetiškem vprašanju.

Dovolj obljub, treba dejanj! Zopet nujno prosimo prijatelje svoje, naj se potrudijo za našo stvar z besedo in pisanjem.

V Ljubljani, dné 1. prosinca 1897.

Uredništvo in upravništvo.